

(IP-2022-10)

IZ RATA U MIR: HRVATSKI BRANITELJI U TRANZICIJI

From War to Peace: Croatian War Veterans in Transition

CRO VETERANS

Ispitanik: T. M. (pripadnik rezervnog sastava MUP-a za specijalne namjene, 134. brigade HV i Specijalne jedinice policije MUP RH „Osa“ Sisak)

Vrijeme intervjua: 14. travnja 2024.

Mjesto intervjua: Zagreb

Intervju vodio: Tomislav Šulj

Trajanje intervjua: 2 sata i 17 minuta

Transkript: Ivan Kršek, Tomislav Šulj

Krećemo. Danas je 14. travnja 2024. Kako smo u proteklom razgovoru imali tehničkih problema i snimali smo bez kamere danas radimo popravak. Nastavljamo, zapravo sa ratom. Prosim da mi opišete ratni put, kako je to sve počelo, postrojbe i to.

Pa znači, uključio sam se na nagovor svojih prijatelja iz ulice. Oni su otišli, a ja sam još nešto malo, jedno vrijeme radio kod jednog privatnika grafiku. Grafičke sam struke, tiskar. Imao sam nagovore od svojih kompanjona iz ulice, pa kak' je otišla, mogu tako reći, skoro cijela ulica, tako sam onda i ja odlučio da odem. Jedno vrijeme smo zajedno bili, kao pripadnici one Narodne zaštite, jednog voda, to je bilo preko Mjesne zajednice Prečko. U to vrijeme ja sam tamo bio na stanu...Evo, priključio sam se, ali nisam imao završenu vojsku. Malo sam kiksao sa školom i zato nisam otišao u JNA. Trebao sam otići, ali nisam, vidjevši kakve su okolnosti bile u to vrijeme. Vidio sam kako je bilo svim našim dečkima koji su iz ulice odlazili u JNA

pa su se vraćali, čak su se neki i razboljeli tamo. Odlučio sam da ne idem. Onda sam se, kažem, priključio dragovoljno, dragovoljačkim odredima, preko Mjesne zajednice. U to vrijeme je, možemo reći, politička stranka HDZ vodila glavnu ulogu oko toga, oko organizacije. Ona je, u stvari, bila i pokretač cijele te priče tih demokratskih promjena u ono vrijeme...Priključio sam se dragovoljačkom odredu, koji je djelovao na području Pakračke poljane, područja Pakraca, pod vodstvom Tomislava Merćepa. To je bio rezervni sastav MUP-a. Prvi dan kad sam pristupio, to je bio 24. 10. 1991., mada me se službeno vodi da sam pristupio od 27. listopada jer su oni za to vrijeme administrativno rješavali, te papire, ovo-ono. Uglavnom, ja sam se 24. 10. prvi puta pojavio dolje. Prije toga, dan prije toga, ustvari, dva dana prije toga, bila je jedna važna akcija u kojoj je sudjelovala postrojba, u kojoj je oslobođena Bujavica. Bujavica je bilo prvo selo koje je oslobođeno u Domovinskom ratu na zapadnom području Slavonije. U toj akciji još nisam bio sudjelovao, međutim bio sam odmah, kako sam došao, odveden gore da držim položaje. To su tada bili već posloženi položaji...Nakon toga, dogodilo se ono loše za postrojbu, a to je vezano za ubojstvo obitelji Zec.¹ Nedugo poslije toga postrojba se morala, po naređenju tadašnjeg vrhovništva MUP-a, rasformirati. Službeno, postrojba je od 15.1. rasformirana...Naravno, u tom periodu u kojem sam bio tamo, imali smo oslobodilačke akcije vezano za Lipik i njegovu okolicu. Znači, tu smo oslobađali i Toranj, i Prekopakru, i Pakrac, Dereze; Gornje, Donje, Srednje. To je bila, recimo, zadnja akcija pred oslobađanje Kusonja, koje su bile najveće neprijateljsko uporište na tom području, gdje su oni vladali tim dijelom teritorija. Od tamo su, imali Pakrac i Lipik kao na dlanu, gore na samom vrhu, Psunja, tamo su imali svoju komandu...To je bio ovaj, kak' se zove, Planinarski dom Omanovac, otkuda su nadgledali. Od tamo su vidjeli kompletnu situaciju; kako smo mi napredovali, kako su oni gubili teritorij ili kako su oni napredovali. Uglavnom, Lipik je u to vrijeme, jedno, dva, tri puta padao, odnosno dva, tri puta smo ga vraćali. Nismo im dozvolili da zauzmu Lipik. Zapravo, nismo im dozvolili da preko pruge prelaze i da ostvare kontrolu. Zadnji dan borbi, kad smo oslobodili Lipik, to je bilo 6. 12. 1991., imali smo i mi dosta gubitaka. Tu su mi i dva prijatelja poginula...(nerado se prisjeća)... Potisnuli smo ih skroz do same rijeke Pakre. Tu smo utvrdili liniju i tako je bilo dok nije došao UNPROFOR. Oni su se onda poslije utvrdili gore na Bijelim stijenama i od tih Bijelih stijena nisu dalje odstupali sve do operacije „Bljesak“. Tu su se oni sebe

¹ Dana 7. prosinca 1991. u Zagrebu petero pripadnika pričuvnog sastava MUP-a došlo je navodno uhititi poduzetnika Mihajla Zeca, kojeg su ustrijelili. Napadači su zatim oteli svjedoke, Mihajlovu suprugu Mariju i kćer Aleksandru, koje su likvidirali na Sljemenu. Počinitelji nikad nisu osuđeni, a cijeli slučaj godinama se rastezao te je zbog nedjelotvornosti hrvatskog pravosuđa u dijelu javnosti bacio crno svjetlo na cijelu postrojbu i zapovjednika Tomislava Merćepa.

ukopali...(pokazuje da su Srbi na tom području organizirali čvrstu obranu)... Imali smo tamo i drugih akcija, vezane za područje „Trokuta“.² Oslobađalo se sve do Trokuta, znači tu se oslobađalo Kričke i one...(pokušava se sjetiti naziva toponima za koje su se borili)... Ne mogu se sjetiti imena svih tih mjesta. Uglavnom, to su bile akcije u kojima sam sudjelovao, u tom dijelu svog ratnog puta. Nakon toga, kako je bilo, moram tako reći, tog sranja s obitelji Zec, postrojba se morala rasformirati. Tome svemu dosta su kumovali i neki politički čelnici, Joža Manolić, jel', i ta ekipa. Tomicu Merćepa. Međutim, državno vrhovništvo tada ga je još koliko-toliko respektiralo, ipak je on bio prvi čovjek koji je utvrdio obranu Vukovara, od samog početka... Nakon rasformiranja postrojbe dobivamo poziv. S obzirom da su ti ljudi čuli dosta dobre stvari o nama, dobivamo poziv iz Dalmacije, poziv iz Zadra. Pozvali su nas da bi došli, pristupili u 134. brigadu, da bi ju popunili i da bi se unutar brigade formirao taj nekakvi naš Samostalni vod za intervencije, u slučaju eventualnog prodora neprijatelja, nekog njihovog eventualnog napada. Tako smo došli prvo do...

Koliko vas je prešlo u 134. brigadu?

Otišlo nas je jedno dvadesetak...(prisjeća se)...

Znači taman za pravi vodi, jel'?

Da. Dvadesetak ljudi iz Zagreba. Znači, mi koji smo se najviše zajedno družili, okupljali. I mi smo bili u stvari jedan vod „Grana“. A kako smo dobili to ime „Grana“, to je ostalo iz provedbe jedne akcije. Po šiframa bili smo podijeljeni kao: „Grana“ i „List“, pa smo preko radio-veze tako dobili ime „Grana“. Ovi drugi su bili su „List“, mi smo bili „Grana“ i tako smo dobili to ime, „Grana“. Naš zapovjednik bio je Robert Dam, kojeg smo mi respektirali, u ono vrijeme, kao jednu malo iskusniju i stariju osobu... Znači, otišli smo kasnije, dolje u Dalmaciju i tamo smo bili dobro primljeni. Bili smo smješteni u Stankovcima, u školi osnovnoj. Tamo je bila, recimo, ta naša baza. Uglavnom, bili smo dosta puta premješteni, znali su nas premještati tamo gdje je bilo više „frke“. Najistureniji položaj u to vrijeme, na tom dijelu bojišta, bila je Bila Vlaka. Preko puta, s druge strane, tamo je selo Vukšić. Tu su oni bili dosta dobro ukopani, na tom brdu, jer ispred tog mjesta, njihovog Vukšića, je bilo to brdo, tako da su oni bili dobro zaštićeni dobro, dok je naše mjesto, Bila Vlaka, direktno bilo izloženo udarcima, paljbom i ostalome. Danas tom trasom, gdje je nekad bilo sve to minirano, gdje je bila ta prva linija, upravo tamo prolazi nova auto-cesta. Osim Bile Vlaka tu je bio i

² „Trokut“ je ime motela smještenog na raskrižju nekoliko prometnica u novljanskim brdima, otprilike na pola puta između Novske i Lipika.

Pristeg, Dobra voda – Pristeg. U Dobroj vodi je artiljerija imala čak jedan top T-112, u kojeg smo se jako dobro pouzdali...Dolazilo je nakon toga dosta oružja izvana. Dobili smo i dosta donacija, pa i u oružju, i to preko jednog našeg prijatelja koji je imao dosta dobre veze s iseljenicima iz Australije. Tako smo preko njih dobili one MGL-e, pa su došle snajperske puške, dakle to je bilo dosta dobro. Uglavnom, do dolaska Unprofora mi bili tamo stacionirani. Potom, jedno vrijeme, još kako je prvo došlo francuska postrojba, njihov kontingent, a onda nakon toga su ih zamijenili, Unproforci iz Nigerije. Nigerijci su tamo bili dosta dugo i poslije su ih drugi zamijenili...(ne može se prisjetiti koje snage su zamijenile nigerijsku postrojbu UN-a).. Međutim, mi smo već u međuvremenu pomalo otišli. Jer kako su „Tigrovi“ napredovali na jugu...(1. gbr HV u oslobađanju dubrovačkog zaleđa, op.a.)... otvorilo se još jedno bojište gdje je trebalo dosta ljudi, gdje se dosta vojski izmijenilo u to vrijeme, tako da smo i mi formirali ustrojbenu cjelinu. Na taj način 112., 113., i 134. brigada su zajedno djelovale sa svojim dragovoljcima, s Borbenom grupom od cirka dvjestotinjak ljudi koje uspjeli smo prikupiti. Tako okupljeni išli smo dole na Južno bojište, nakon prodora „Tigrova“ na tom dijelu ratišta. Tamo smo se...

Koji dio bojišta točno?

Pa uglavnom je to bilo oko Čepikuća, cijeli taj potez iza Čepikuća, od one elektrane, trafo-stanice, pa onda dalje cijeli onaj dio. Onda imaš onaj prolaz koji ide već prema Hercegovini, s desne strane je Popovo polje...(pokazuje kako se protežu mjesta i područja uz granicu s BiH)... Uglavnom ta linija se je držala do. I onda su „Tigrovi“ išli malo na odmor, tako bi se moglo reći, jer trebalo im je malo odmora nakon borbi. Tako su onda došle druge brigade, koje su naizmjenice preuzimale položaje. Naravno, bilo je tu okršaja... Išli smo jedno tri-četiri puta na taj teren. Koliko se ja sjećam, to je bio teren u trajanju od oko nekih 20-25 dana, pa smo se onda vraćali opet na svoje pozicije, tamo gdje smo bili, oko zaleđa Biograda na Moru. Tako je sve bilo do 29. 8., kada sam prilikom minobacačkog djelovanja bio ranjen. Tada je poginulo dvoje ljudi, Melita i Kristijan...(teško mu je pričati o tome)...Njihova imena nalaze se gore iznad Dubrovnika u memorijalnom centru, spomen domu, gore na Srđu, gdje je spomen soba svih branitelja koji su poginuli na tom bojištu... Kažem, imao sam dosta sreće u cijeloj toj priči kako je granata pala. Pala mi je jednog pol metra od nogu. Sve sreća, pa sam se bacio na vrijeme. Između mene su bile dvije stijene, koje su me toliko malo zaštitile. Međutim, noge su ostale vani. Tamo nije bilo toliko kamenja, bilo je malo više zemlje. Pa je onda ta zemlja malo amortizirala tu minobacačku granatu, koja me ipak uspjela „poprskati“

po stopalima. Znači, u tom napadu to dvoje ljudi je bilo ranjeno, odnosno, poginulo je...(nerado se prisjeća)...

Od te iste paljbe, jel'?

Od te iste paljbe, da. Znači, oni su uzeli elemente gađanja. Zašto su nam tako vratili? Zato jer je kolega imao snajper. Skinuo im je snajperom dvojicu sa dosta velike daljine. Onda su nam oni tako vratili. Kako su nam vratili? Vidjeli su kako naši malo podgrijavaju gulaše i to. Onda imaš temperaturu kamena koji se zagrije i temperaturu onoga kad gori...(pokazuje kako je stjenovit teren i kuhalo isijavalo temperaturu)... Vjerojatno su tako oni vidjeli gdje smo i uzeli su te elemente. Kako je ta čuka, ajmo reći, u brijegu, gdje smo bili skriveni...(pokazuje brdovitu konfiguraciju zaklonjenog položaja)...Čak oni koji su poginuli, oni su bili iza stijene ovako, skriveni...(pokazuje kako su poginuli bili zaklonjeni stijenom)... Nisu bili direktno na udaru. Evo kako su oni uzeli te elemente gađanja. Od ceste dolje, dolje je bila jedna cesta koja je bila veza između svih tih naših položaja i čuki. Krenuli su gađati od te ceste, gađali su, samo su skraćivali...(pokazuje kako je protivnik gađanja približavao od ceste do položaja)...

Školski...

Da, samo su skraćivali. Jedna granata je pala drito među njih. Ubila je njih dvoje. Jedna granata pala je gore na vrh, jednog kolegu je ranila. I onda je pala ispod mene. Mene je ranila. Eto, ajmo reći da sam imao tu malo više sreće u toj nesreći. Transport, dok su me skinuli dolje, petorica su me skidala. Ja nisam mogao hodati, kako sam bio u stopalo dobio. Moj transport nosilima je trajao jedno, dva i pol, tri sata. Toliko je trajalo samo da me prenesu sa čuke, dolje do ceste. Oni su nas za to vrijeme još tukli, pokušali su nas još više unerediti... Imali smo jako dobar sanitet koji je sa velikom hrabrošću došao pod tom paljbom do nas. Pokupio je nas dvojicu, koji smo bili ranjavani i stisnuli su gas da dođu u Zaton mali. Tamo je bilo prvo previjanje i pregled. To je bila mala bolnica, evo.

Pretpostavljam da ove poginule nisu snesli zajedno s vama?

Ne. Prvo su prenijeli nas, koji smo bili živi, da se saniramo, da riješimo rane, a onda su riješili poginule.

Znači, oni su poginuli na licu mjesta?

Oni su poginuli na licu mjesta, onda su bili „poprskani“, dobili su hrpu toga. Mislim da je Kristijan „popio“ jedno 20 gelera, tako su reklo. On je dobio najviše, a Melita, cura je bila iz Slavenskog Broda, kako je sjedila dolje, ona je dobila tu u glavu...(pokazuje na potiljak,

teško mu je o tome pričati)... Kažem, nas su dovezli u taj Zaton mali, a nakon tog prvog previjanja, odmah su me slali u dubrovačku bolnicu. Tamo sam imao operativni zahvat prvog vađenja gelera iz lijeve noge, pa onda i iz desne nešto. Jako loši uvjeti su bili. Puno je bilo ranjenika. Nije bilo čak ni dovoljno sedativa da te uspavaju. Oni su to sve nešto radili pod nekakvim lokalnim anestezijama, skoro pa su radili na živo. Skoro pa na živo. Tak' da, ja sam dosta toga osjetio kad su oni to sanirali i radili...(smije se)... Mislim, nije bilo baš ugodno, ali eto, moralo se pretrpjeti. Nakon toga, nekako se našla veza da nas što prije transportiraju iz te dubrovačke bolnice. Dubrovačka bolnica je bila još uvijek konstantno granatirana jer Dubrovnik nije bio oslobođen. Zbog toga su nas kroz okrilje noći transportirali. Župa Dubrovačka je bila još uvijek okupirana u to vrijeme, još se nisu oni povukli iz tog dijela... Našao se slobodan helikopter. Doletio je, pokupili su dvadesetak ranjenika, koliko su nas uspjeli nagurati unutra i prevezli su do Splita. U splitskoj bolnici je opet bilo jedno previjanje i pregled, a nakon toga odmah na avion. To je bio onaj sportski avion, zapravo više poljoprivredni avion, dvokrilac...

AN, kako se već zove?

E, taj je, da. I s tim su nas onda transportirali za Zagreb. Naravno, splitska bolnica je isto bila prepuna, bez kapaciteta. Mislim, i zagrebačke bolnice su bile pune, ali našlo se mjesta... Ovdje su me onda na „Rebru“ sanirali. Da sam ostao dolje u Dubrovniku, vjerojatno bi mi možda i rezali nogu jer bila bi tu već postojala mogućnost gangrene i toga svega. Tu su ipak u Zagrebu tome mogli malo više i bolje pristupiti. Tako da je to bilo redovito previjanje, čišćenje rane. Tako da se rana sama počela iznutra, prema van čistiti. Na kraju je ispalo dobro... Na bolovanju sam proveo nekih 4-5 mjeseci. U bolnici sam bio neka dva – dva i pol mjeseca. Onda su me odmah transportirali za Krapinske Toplice. U Toplicama sam isto bio na rehabilitaciji nekih dva – dva i pol mjeseca, skoro tri mjeseca. Još sam bio na bolovanju neka dva mjeseca. U međuvremenu dečki koji su bili sa mnom u postrojbi, oni su si našli novo mjesto. Dogovoreno je bilo da bi prešli u Specijalnu policiju. Dogovoreno je da bi potpisali profesionalne ugovore i da bi bili pripadnici Specijalne policije. Moglo se birati između Požege, Pule i Siska. Sisak nam je bio puno bliži. Tako smo se odlučili kao ekipa, da nas 15-20 prijeđe u Sisak. Ja kada sam bio još na bolovanju nisam imao tu sposobnost. Morao sam proći neki liječnički pregled, tu je bilo malo natezanja. Bilo je: „Jel' ćeš ti to moći?“ Rekoh: „Samo ti meni daj papir da ja mogu ući unutra i to je to“...(smijeh)... Tako je i bilo. Oni su došli negdje početkom trećeg mjeseca, ja sam se tek negdje 15. travnja uspio priključiti ekipi.

To je bilo 1993.?

Sisak 1993. godine, tako je. Tako je to počelo. Znači, ono, redoviti treninzi, kako to već biva u jednom takvoj postrojbi, jel? Išlo se stalno na terene. Tereni su bili po 15-20 dana, uglavnom na Velebitu. To je bilo vrijeme nakon akcije „Maslenica“. Nakon toga su uslijedili konstantni tereni. Bila nam je baza gore na Dušici. U međuvremenu su bili otvoreni tereni opet dolje u Dubrovniku, kad se dubrovačko područje oslobodilo, na granici sa Crnom Gorom, evo dolje, u Konavlima. U Konavlima smo imali smo jedan teren. Pa smo imali teren kod Daruvara. To je bila 1994. godina...(pokušava se prisjetiti razdoblja)... Da, 1994. godina, negdje osmi, deveti mjesec. Tu su bila sela Bastaji; Gornji i Donji. Tu su Srbi neke civile pobili i onda smo mi morali intervenirati. Probali smo ih „čopiti“ u obruč, ali nismo uspjeli. Zbrisali su prije toga...Naravno, imali smo intervenciju u akciji „Medački džep“. Ona je pokrenuta zbog konstantnog granatiranja Gospića. Ta akcija je dobra bila, uspješna. Međutim, međunarodna zajednica je negativno reagirala zato što je bilo, ajmo tako reći, loše to odrađeno, na neki način. Oni su se prije pada, prije našeg ulaska unutra, preobukli svi u civile. No ti civili su bili svi naoružani. Međutim, ovi naši, vojska kada je poslije došla, onda su pobrali oružje od poginulih. Onda je to ispalo kao da smo mi pobili civile. To je tako izgledalo u očima međunarodne zajednice. Onda, kad je ušao UNPROFOR, kad je to sve posnimio, poslikao, ispalo je da tu nije bilo vojnika ni naoružanih civila. Oni su trebali to ostaviti, to svo oružje pored njih, da UNPROFOR uđe i onda tek eventualno uzeti to oružje. Međutim, ovi naši, znaš kako je to bilo: „A, to je moje, to je moj plijen“. Svi su onda prvo gledali kako da se dočepaju oružja, sebi za uspomenu. Znači, to je bio razlog, upravo zbog toga je loše ispalo sve. Sama akcija bila je fantastično odrađena!... Nakon tog bilo je još tih terena. Bio je Velebit, bio je Dubrovnik, bila je zapadna Slavonija, tamo je pak bila tampon-zona, zbog Unprofora. Tamo smo na teren išli da držimo tu tampon-zonu, ajmo reći, uz glavnu cestu Pakrac – Požega. Tu smo morali imati one plave uniforme MUP-a, da se vidi da smo policija, ali nismo smjeli imati one zelene od Specijalne policije, nego plave, kao obična policija...Evo, to su nam bili uglavnom tereni sve do same akcije „Bljesak“. Ta akcija „Bljesak“ je isto dobro bila odrađena, brzinski. U toj akciji imali smo troje ranjenih. Imao sam tu opet jednu sreću. Ušli smo u minsko polje, a ja sam sjeo pored mine. Između nogu je stršala zvjezdica, od nagazne mine. Sva sreća pa nisam sjeo na nju...(pokazuje kako je gledao u minsku zamku između raširenih nogu)...I onda poslije toga je uslijedila „Oluja“. U međuvremenu sam bio na bolovanju, zbog starog ranjavanja, jer sam opet imao neke probleme s nogom. Bio sam na bolovanju, a moja ekipa je otišla za Velebit. Znači, u „Oluji“ naši su se spustili s Velebita dolje ka Lici, na Gračac – Sveti Rok. Tu smo imali jednog poginulog i dvoje ranjenih. Ja sam ostao u bazi, međutim baza me svejedno digla. Mislim, mi nismo ni htjeli biti u bazi, nismo htjeli

tamo ostati. Prikopčali smo se, ajmo reći, kao jedna manja skupina „Gromovima“. Djelovali smo na „Finelu“, tamo gdje je Predrag Matanović poginuo. Tamo smo se tukli.

Vi iz „Osa“ ste se priključili 2. brigadi, jel?

Da. Tu je bio i moj kolega, kojeg znaš, Goran Brebrić. Ne znam jel' on pričao za ovaj projekt. On je tada bio već onda preraspodijeljen u Minsko-eksplozivni odjel MUP-a, otišao je direktno u Upravu. Tu smo se onda mi našli u toj situaciji. Novo Češko selo je bilo u pitanju. Tu smo naišli na veliki otpor. Oklop je najebal', kako bi se reklo, po školski. Kao u Vukovaru smo primili, kao što smo mi njima radili u Vukovaru. To su onda oni napravili na „Finelu“. Ajmo reći tako, skoro pa tako. I onda, kad se vidjelo da su tu jaki, išlo se sa druge strane, išlo se preko vode. Drugi dan smo prešli na drugu stranu i otišli smo preko tamo gdje je most. Tamo malo s gornje strane, više, tamo smo prešli, prešli Kupu sa čamcima. I došli smo do nasipa. Od nasipa, to je već Petrinja, od tamo se vidjela otkupna stanica za stoku, gdje se u „Gavriloviću“ otkupljivala stoku za preradu, evo. Tu smo ušli, međutim, u međuvremenu su već s donje strane „Gromovi“ probili, tamo su ušli sa svojim tenkovima i oklopom. Ja sam imao zadatak da eventualno srpski oklop uništim. Onda su ovi rekli: „Gledaj, ide oklop! Daj, buš ga pogodi!“ Sva sreća pa sam imao dalekozor. I, srećom, imao sam ciljnik. Ne mehanički, nego optički ciljnik, kroz to sam gledao. Nisam bio 100 posto siguran, ali sam vidio da je jedna oznaka bila poznata, na samom oklopu. I rekao sam: „To su naši, to nećemo gađati. To su naši ušli.“ Pa sam rekao: „Daj provjeri preko veze da ne bi slučajno uništio naš oklop!“ Onda su oni potvrdili su da su to naši tenkovi... I tako smo ušli u Petrinju. Nakon toga je još bilo nekakvih akcija, što smo mi kao policija morali odraditi. To su bile akcije vezane uz sporadične manje skupine pobunjenika koje su se razbile po šumama pa ih je trebalo očistiti. Znači, bilo je tih sporadičnih čišćenja i raznih manjih akcija u koje smo kretali po dojavi ili po obavještajnim informacijama, jer negdje su bili primijećeni nekakvi njihovi pokreti, njihove aktivnosti. Tu smo, nakon „Oluje“, imali još ta čišćenja manjih skupina...Prije mirovnog sporazuma zapravo bila je još ona loša akcija „Una“. To se sjećam. Došli su kod nas u bazu po opremu. MUP je kupio čamce za nas, motore i sve. To je tamo bilo par dana. Došla je vojska, pokupila je to sve. Poslije se to nikad nije više vratilo. To je bilo u toj akciji sve uništeno. Nakon te akcije znam da smo bili preraspodijeljeni po cijeloj liniji granice, odnosno graničnog pojasa. Tu smo držali taj granični pojas i to smo radili sve dok se nije uspostavio novi ustroj, zapravo dok se nije skupilo dovoljno graničnih policajaca, ajmo tako reći...(želi reći kako u to vrijeme nije bilo dovoljno policijskog kadra osposobljenog za kontrolu državnih granica)... Nije u to vrijeme bilo još dovoljno tih graničnih policajaca. Kad

se taj uvjet ispunio, onda su oni polako počeli preuzimati granicu, a mi smo se povukli u svoju bazu. Bilo je tu sporadičnih problema i sa lopovlukom i krađom Muslimana iz Bužima, koji su svako malo sporadično, prelazili granicu, ulazili unutra. Krali su svašta, krali su čak i stoku starcima. Tamo je živjelo srpsko stanovništvo koje je ostalo, ali to su sve, manje - više bili starci, koji nisu fizički mogli njima ništa. I onda ti je takvih ljudi malo žao. Svako malo ovi ulaze, krađu im, pljačkaju ih, kužiš...(nerado se prisjeća krađe nemoćnih civila)...Ne znam, netko je babi odnesao zadnje tele koje je imala ili kravicu, a ona je preživljavala od tog mlijeka što je ta kravica dala. Napraviš onda neku „sačekušu“, čopiš ih. S tim da su oni u te pohode polazili i naoružani. Oni su sakrivali oružje, ali smo mi našli oružje među njima. I onda stalno moraš pisati hrpu papira zbog povrede granice, zbog nađenog oružja, uglavnom za svaku stvar moraš pisati posebnu prijavu. To je već hrpa papira. I onda nam je sve to, kako bi se reklo, dosadilo. U međuvremenu se otvorio teren: Kupljensko..(naselje blizu Vojnića, u Karlovačkoj županiji, op.a). Kupljensko je mjesto gdje su boravili Abdićevi Muslimani, koji su se bojali vratiti nazad u Kladušu. Bojali su se jer su im ovi bužimski Muslimani prijetili da će ih sve pobiti, poklati. Tu se onda stvorila nekakva tampon-zona gdje su se oni zaštitili. Tu je vladao veliki šverc u to vrijeme. Kava, cigarete, ovo-ono, znaš... Kad je „Oluja“ završila, onda se otvorila ta granica prema BIH i bilo je tamo svega. Samo ovi nisu imali ništa jer oni su bili unutra zatvoreni u toj enklavi. I tu je onda bilo svega... Stalno se odvijato taj šverc jer tu su njihovi stalno prelazili Glinčicu. Onda su morali prehodati cijelu Petrovu goru da bi uopće mogli doći do kupljenskog tržišta. Tu smo mi njih po noći stalno lovili. Stalno smo im „sačekuše“ radili, isto tako i na Glinčici. Čak smo ih jedan puta poslali nazad, ali uz uvjet da se skinu do gola i tako su plivali u hladnoj Glini. Mislim, eto to je takvo vrijeme bilo...U međuvremenu je došlo vrijeme kad se je polako trebao smanjivati broj ljudi. Mi smo imali u postrojbi dosta pričuve. Ta pričuva se morala poslije rasformirati. Ljudi su se skidali, vraćali su se raditi u svoje firme. Mi koji smo bili aktivni ostali smo raditi dalje. Radili smo uglavnom osiguranja utakmica, ovo-ono. Ja sam već onda znao da neću još moći dugo biti u Specijalnoj policiji. Pokušao sam napredovati. Dva, tri puta sam poslao zahtjev u Kadrovsku službu da me šalju na dalje školovanje. Tada sam već imao status vojnog invalida na 60%, zbog ranjavanja i ozljeda. Međutim, politička je situacija bila takva da... (traži riječi da opiše nepravednu praksu stručnog osposobljavanja u vojno-polijskom sustavu)...Ako je netko imao u sustavu nekoga, tako je taj neko nekoga gurao. Ja sam to odmah razumio. Vidio sam gdje to sve vodi i kako će to biti. I onda se desilo to da su neki dečki počeli polako odlaziti u mirovinu. Naravno, ja sam imao uvjete za mirovinu, s obzirom da sam imao već status HRVI. Tada smo čuli što se počelo događati kolegama u Lučkom. U Lučkom su prvo počeli micati i

čistiti dečke koji su imali uvjete za mirovinu. Markač je to odradio po službenoj dužnosti. Tako da sam i ja, odnosno mi, nekolicina nas koji smo imali te statuse, išli odmah na procjenu radne sposobnosti. Prošli smo te procedure. Na kraju je u Sisku bila zadnja komisija. Ona je odredila da sam 60% invalid na rat, 40% na civilstvo. Onda sam se ja tu dosta žalio. Dakle, svega je tu bilo...Pokušali su nas sve zeznuti. Međutim, ako ti malo dublje uđeš u tu priču, ako počneš čitati Zakon i Pravilnike, odmah skužiš gdje te hoće zeznuti. I onda sam ja uzeo svoj karton jer ja sam potpuno zdrav ušao u Oružane snage. Tražio sam da oni meni pokažu gdje sam ja to u civilstvu radio, a da sam prije rata već ranije bio negdje ozlijeđen ili nešto takvo. Naravno, tu nisu mogli ništa naći. Onda su izmislili kako će drugačije riješiti tu moju žalbu, odnosno proglasili su da ja imam PTSP. Onda sam otišao onak', već skoro izrevoltiran...(pokazuje koliko je bio ljut zbog nepravde)... Da, to je bilo rješenje Drugostupanjskog tijela. Dakle, ne Prvostupanjskog, nego Drugostupanjskog tijela. Ja odlazim u Zavod za mirovinsko osiguranje, ovdje u Mihanovićevu. Tražim svoju dokumentaciju iz arhive. Uzimam tu dokumentaciju i odlazim direktno kod gospođe koja je na Rješenju potpisana. „Dobar dan“, „Dobar dan“, „Ja sam taj i taj. Imamo jedan problem. Ovdje u Rješenju stoji da ste vi mene ocijenili i na PTSP“. U to vrijeme se još taj PTSP nije priznao kao bolest. Kažem joj ja: „Dajte, molim vas, pokažite medicinsku dokumentaciju. Evo vam ova moja hrpa papira, pa mi pokažite gdje sam ja to liječen od PTSP-a.“ „Pa dobro, u pravu ste, ovo-ono, ali nisam ja to pisala. Ja sam mentorica 'tom i tom'.“ Rekao sam: „Gospođo, ja ne znam kome ste mentorica. Na ovom papiru, u Rješenju je vaš potpis. I vaše ime. Nemojte se igrati sa našim sudbinama. To nije u redu, ne na taj način.“ Rekla je: „Dobro, dobro, simo-tamo“...(pokazuje kako je službenica brzo reagirala)... Onda je ta žena napisala da sam 100 posto invalid na rat. Zašto sad to pričam? Zato što da nije bilo 100 posto na rat, onda ne bih imao to vrijeme pravo na puni gardijski dodatak. Tada je uz obračun mirovine išao puni gardijski dodatak, a on je u ono vrijeme iznosio 1300 kuna...(krajem prošlog stoljeća to je bio značajan iznos, u visini 1/3 prosječne plaće, op.a.)... Tako da, bilo je dečki koji to nisu kužili, nisu se na vrijeme žalili, pa su „popušili“. Ima nekih koji su to skužili pa su na vrijeme reagirali, barem ovako, u našim krugovima, onoliko koliko smo uspjeli međusobno iskomunicirati se. Mi smo, neki, na vrijeme reagirali, ali neki nisu, kažem opet...Znači, ja sam otišao 1997. u mirovinu, s 30. ožujkom 1997. godine. Nakon te 1997. godine dolazi ta 1998. godina gdje oni tu ukidaju sve neke dodatke. Jer tu je bio, ja mislim, i zapovjedni dodatak, kao mogućnost. Pa se ukinuo i rezervni čin. Ti si mogao temeljem aktivnog čina postići rezervni čin, pri čemu si išao za dva čina gore, pa ti je to ulazilo u nekakvu obračunsku osnovicu za mirovinu...Znači, tu je bilo nekih, velim, problema kod rada Mirovinskog zavoda

i kod tih njihovih, ajmo reći, „caka“, gdje su oni probali svakoga od nas nekako malo zakinuti u ostvarenju braniteljskih prava. Kažem opet, tko nije bio dovoljno informiran i upućen, taj je stvarno bio zakinut, najebal' je. Taj danas ima nekakvu crkavicu od mirovine, od koje jedva preživljava. Nažalost.

E, sad bih, ja moram prekinuti. Zapravo, sad dolazimo do dijela upitnika koji je i osnova ovog istraživanja. Pa ću početi postavljati malo više pitanja, kako bi razgovor usmjerili na ciljne teme...Kako je tekla prilagodba na civilni život nakon razvojačenja? Kako ste se prilagodili, da li je bila nekakvih problema u tom prelasku?

Pa gle, znači... Ovu prvu priču koju sam ti ispričao, vezanu uz sami postupak umirovljenja, tu sam već oko nekih stvari malo popizdio jer sam ja očekivao da će ta država malo ipak stati iza tebe. A onda sam uvidio da to baš nije tako, da je ta administracija jako loša, jako spora, nezainteresirana. Da su tu zaposleni ljudi koji rade, a pojma nemaju, koji su po kojekakvim političkim linijama bili zaposleni. Shvatio sam da se na dosta toga, pa i kroz udruge i kroz neke političke struje, trebalo ranije, na vrijeme reagirati. Recimo u to vrijeme, sve dok je bila živa, dečkima je dosta pomagala pokojna Vera Stanić. Ona se dosta zauzimala za ratne vojne invalide.³ Pa isto tako, Vera Stanić angažirala se dosta i kod pisanja samog Zakona o braniteljima.⁴ Vera Stanić, pa onda naravno, pokojni Šušak je isto tu malo...(vjerojatno je htio reći da je Gojko Šušak bio od pomoći braniteljima, op.a.)... Te 97. godine, bio je i onaj prosvjed: „Zajedno u ratu, zajedno u miru“, to je bio prvi prosvjed kojeg smo napravili na Markovom trgu.⁵...Onda nas je bilo nekih 13 i pol tisuća ratnih invalida. Da, bilo je što ranjenih, što oboljelih. Zapravo ne toliko oboljelih, nego ranjenih i onih koji su imali ozljede. Bolest se tada još nije priznavala kao nekakva zdravstvena negativnost. Nakon toga je došlo do naglog skoka u vrijeme Jadranke Kosor. Broj ratnih vojnih invalida je tada skočio na 69.000. Dakle, narastao je taj broj od onih 13 i pol tisuća onih koji su ranjavani i ozlijeđeni, što govori o velikom broju onih koji su naknadno oboljeli. To je velika količina oboljelih ljudi u kratko vrijeme!

U tom vašem mirovinskom putu, čime ste se sve bavili da dodatno privredite od umirovljenja 1997. do 2024. godine?

³ Vera Stanić Pivčević (1940.-2001.) bila je članica Hrvatske demokratske zajednice Za saborsku zastupnicu birana je u dva mandata. Osnivačica je nevladine i nepolitičke humanitarne udruge „Hrvatska žena“, a osobito se posvetila i socijalnima pitanjima te zaštititi majki i djece.

⁴ Riječ je o Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, donesenom 2001. godine

⁵ U dostupnoj arhivi trenutno se ne mogu pronaći podaci o tom prosvjedu.

Kako sam, kako, s čime sam se bavio? A evo, radio sam svakakve poslove. Ne znam, vozio sam pokojnike. To sam radio za kolegu, za jednog prijatelja. To je bila i služba „92“, koja je bilo vezana i za policiju i za cijeli sustav, znači koja se aktivirala kad je bila kakva saobraćajna nesreća ili nešto slično. Vlak kad bi čovjeka pregazio. Ubojstva, suicidi, isto tako. Jako puno suicida sam vidio od branitelja. Najupečatljiviji suicid kojeg sam vidio je suicid čovjeka, branitelja, koji kleči ispred kade, okrene nož prema sebi i zapikne si ga. Možete zamisliti kakvu trebaš imati hrabrost, koliko moraš biti, da oprostiš, razjeban, da zapikneš sam sebi nož u srce...(teško mu je o tome pričati)... Ta situacija koju sam vidio, to mi je i danas ostalo u sjećanju. Svi suicidi, manje, više, i branitelja, a i ljudi koji su, recimo, dosta već bolesni, u nekakvom većem stadiju bolesti, odlučuju se za takav čin jer ne može jednostavno trpiti te bolove ili ne znam što. Većina tih suicida je vješanje. Znači, vješanje, to je najčešći oblik suicida. Bilo je i suicida od bombi. Bilo je i suicida od pištolja, što su si glavu „prosvirali“. Ali, velim, ovaj suicid nožem mi je posebno upečatljiv. To je rijedak slučaj, a meni je bio to najupečatljiviji slučaj koji sam ja ikad vidio u životu. Znači, ono, kad gledaš one japanske filmove, Shoguni kad naprave harakiri, e to je to...

Užas! A kaj se još drugo delalo?

Jedno vrijeme vozio sam kamion, dostavu za „Badel 1862“, vozio sam mali „Tamić“, isto sam to radio za jednog kolegu. Čovjek je išao u mirovinu, pa je preuzeo obrt pa smo nastavili raditi kao vanjski suradnici za „Badel“. Tu je on trebao pomoćnog radnika. Međutim pošto imam C i E kategoriju, vozio sam dostave. To je bio kamiončić do 7,5 tona... Radio sam i sa kolegom grijanje, voda, odvodnja, podno grijanje, klime, ventilacije. Ono što nisam znao raditi, to sam i naučio, kroz taj rad, evo. I evo, zadnjih godinu, godinu i pol dana sam ušao u zaštitarstvo. Tako sam upoznao i vas...(smijeh)... Tako sam došao ovdje, u ovu ustanovu, u Hrvatski državni arhiv raditi kao zaštitar. Evo, danas sam na tom radnom mjestu.

Jeste li bili kada aktivni u kakvoj braniteljskoj udruzi? Ako da, u kojoj mjeri i što su obuhvaćale te aktivnosti?

Da. Od samog početka sam u HVIDR-i Trešnjevka aktivan. I dan danas sam u predsjedništvu. Ja ne znam, više ne brojim ni koji sam mandat. Uglavnom, u toj udruzi sam negdje od 1994. godine. Nije to baš od samog početka, ali eto...Vidiš ti da se dosta branitelja okuplja oko te HVIDR-e. Tu sam ušao. Ušao sam bio i u jednu veteransku organizaciju, no međutim, nisam tamo bio previše aktivan. Uglavnom, sam se držao te HVIDR-e, pogotovo s obzirom da sam ratni vojni invalid. Tu sam, u HVIDR-i sam, ajmo reći, u predsjedništvu od 2000. godine, pa

nadalje. Konstantno. Neke poslove sam odrađivao jedno vrijeme i kao tajnik. Pisao sam neke projekte, programe za branitelje i invalide. Ušao sam u jedan klub. Riječ je o ronilačkom klubu autonomnoga ronjenja. Prvo je to bio klub „Adriatic Row“.

Ima li to ili nema veze sa udrugama? Ako nema, do toga ćemo tematski doći kasnije.

To je vezano za udruhu, jer sam ronilački klub je napravljen od branitelja invalida. Klub nije direktno vezan za neku braniteljsku udruhu, ali po cilju i djelatnosti ima slične aktivnosti, osim sportskih aktivnosti, kao i djelatnosti vezano za Domovinski rat. Tako da smo prvo napravili taj klub. Tu sam bio jedno vrijeme, no onda sam zbog nekih sitnih zavrzlama, zbog određenih osoba, koje su u tome gledale neke svoje sitne interese, otišao sam u jedan drugi klub. Taj klub, evo i dan danas vodim. Malo sam ga dignuo, ajmo reći, iz nule. Taj klub kad sam u njega ušao nije imao apsolutno ništa, nikakve opreme, ništa. Dakle, isti taj projekt koji sam radio u HVIDR-i pokrenuo sam i u tom klubu. U klubu okupljamo branitelje, invalide Domovinskog rata. Radimo s tim ljudima škole ronjenja. I sam sam instruktor druge kategorije. Dosta ljudi je preхватило tu aktivnost kao dobru aktivnost. Osjećaju se dobro, družimo se, idemo dosta na ta ronilačka događanja, na ekološke akcije, sve to pratimo. Tako da, evo, dosta dobro u tome uspijevamo.

A je li ta krovna udruga, HVIDRA da li je ona pomogla u rješavanju nekih vaših problema ili pa problema vaših članova?

Ta HVIDR-a, recimo, dosta je pomogla u rješavanju nekih stambenih problema. Međutim, u Ministarstvu branitelja dosta više su bili popraćeni, ajmo tako reći, Vukovarci. Ja nama ništa protiv Vukovaraca, Vukovarci su zaista žrtve. Međutim, ruku na srce, oni su doista dobro i puno dobili. Za razliku od naših domaćih dečki koji su tu iz Zagreba. Oni su isto bili na bojištu, branili Vukovar i sva ta područja. No neki od tih dečki i dan-danas žive u šupama. Čak se ni Grad nije uspio pobrinuti za njih. Tako da, ovi koji su, kažem, izvana, uz potpis izjave da se on tu se stabilizirao, da je to oformio obitelj, da je njegov obitelj vezana sada samo za taj naš grad, oni su te probleme riješili prije. To je i zbog toga što je bio prognanik jer s tim statusom on je prije drugih imao predispoziciju da riješi svoj stambeni problem. Bio je u prednosti od drugih, koji su tu bili domaći, koji su kod roditelja živjeli, neki žive i dan-danas. Neki od tih ljudi su u bespomoćnosti jednostavno ušli u nekakav klasični stambeni kredit, kojeg i danas otplaćuju kao i svi drugi građani Zagreba i Republike Hrvatske. Dosta je tu bilo i korištenja veza...

Dobro, nama je fokus na vama, nas zapravo ne zanimaju Vukovarci. Može li se reći da je onda vaša udruga pomagala svojim članima u okvirima svojih suženih mogućnosti?

Upravo to. Dosta dečki je riješilo svoje stambene probleme. Dosta dečki je riješilo i svoje mirovine. Također, barem koliko-toliko neki su riješili invalidnine, odnosno statute, onaj tko nije imao. Kažem, u tome su nam pomogli neki političari, kao Vera Stanić, dok je još bila živa. Oni su nam uspjeli proguravati te zahtjeve i rješavati da ljudi čim prije dobiju te svoje statute, da rješe taj svoj socijalni status. Kasnije je nastao problem. Neki čelnici HVIDR-e nisu se slagali da se status PTSP-a proglasi legalnim. Zašto? Zato jer status PTSP-a nema neku definiranu medicinsku dijagnozu. Oni kažu: „Danas mi je dobro, sutra mi je loše“ Kad si ranjavan, imaš ozljedu, ovo-ono, tvoj status je takav. Ozljeda nosi „toliko i koliko“, „točku tu i tu“, „bodova toliko i toliko“ jer ozljeda je konstantna... I to će ostati tako i nakon, ne znam, godinu i pol, dvije liječenja. Nema nikakvih promjena, jel? Neće se vjerojatno dogoditi nikakve značajne promjene i ti tu onda imaš definirano stanje. A ovdje nemaš definirano stanje. I onda je tu bilo, znaš, raznih peripetija, ono, nakon tih političkih priča i promjena. Kad je na čelo Ministarstva došla Jadranka Kosor, ona je dosta toga omogućila u smislu da se i taj status PTSP-a riješio. Dosta je tu i Herman Vukušić pomogao. On je psihijatar koji je imao neku ulogu u tome svemu i u tim komisijama. Tako da, evo, ljudima iz rata se nakon toga počelo rješavati dosta tih stvari. Naravno, i mi kao udruga smo koliko-toliko uspjeli pomoći, nekakvim dopisima, kao i kontaktima s Ministarstvom, ali i sa Gradom, s gradskim uredom za branitelje i drugim institucijama. Pokušavali smo što prije rješavati te probleme.

Jel' onda rad udruge koje pripadate ispunio vaša očekivanja, naravno u okvirima realnosti hrvatske izbilje, jel?

Je, je...(odlučno potvrđuje)... Ja sam posebno, posebno emotivno vezan za tu udrugu,. Nikad ne bih izašao iz nje. Vjerojatno dok sam živi ja ću tu biti, dok god ona postoji. Kažem, dugo sam u predsjedništvu udruge. Bilo je tu i raznih problema unutar udruge što se tiče vodstva. Neki su dolazili da budu u vodstvu, a da pokušaju da udruga bude njihova „prčija“. Onda su to ljudi prepoznali na vrijeme. Tu je onda bilo dosta i previranja. Dogodile su se radikalne promjene po tom pitanju, kako u udruzi, tako i u samom rukovodstvu. Tako da oni ljudi koji su vrijedili, ti su ostali, a oni koji su stvarali probleme, njih smo sve jednostavno maknuli. Ma bilo je tu problema, od dugovanja i svačega, da sad previše ne ulazim u dubinu toga... Uglavnom sve se to uspjelo izgladiti i riješiti. Jedna smo od rijetkih braniteljskih udruga koja je uspješno išla na europski projekt. U cijelosti smo ispunili sve uvjete. Znamo da je dosta braniteljskih udruga u tome imalo problema. Njima ni dan danas nisu neka izvješća prošla.

Nama su sva izvješća prema Europskom fondu prošla. Kupili smo čak i kombi, u vrijednosti 300.000 kuna. Radili smo i masaže. Dolazila je maserka koja je masaže odrađivala. I teretana je bila osposobljena. Išlo se na pet izleta, naravno vezanih uz Domovinski rat. Imali smo gospođu koja je čistila i rješavala probleme unutar stana onima koji to ne mogu; takozvana „Gerio domaćica“.⁶ Tako da moram reći da sam zadovoljan. Projekt kojeg smo osmislili nam je uspio. Jedna smo od rijetkih udruga koji smo na vrijeme sva izvješća predali i riješili taj dio. Čekamo sad novi natječaj. Zasada od toga ništa, ali idemo dalje...

Sad ste sad spominjali i rad nekih drugih udruga. Koji je onda vaš stav prema činjenici da u Hrvatskoj djeluje više od tisuću braniteljskih udruga?

A gledaj. Ima jako puno udruga gdje su određene face htjele biti šefovi. Ono, da budem šef, a da ništa ne radim. Sve će to neko drugi odraditi za mene, a ja ću se hvaliti time. Znači, u udruzi ako si aktivan onda moraš biti stvarno aktivan dio toga. Moraš se posvetiti svim problemima i problematikom. Moraš se posvetiti i onima koji trebaju pomoć, kao i onima kojima ne treba pomoć. Cilj je da svi budemo zajedno, da, koliko je god moguće, jedan drugome pomognemo. Da eventualno napravimo dobar projekt gdje će nas se prepoznati kojeg ćemo dobro realizirati.

Postoji jedna udruga koja je malo drugačijeg karaktera. Što mislite o postojanju Generalskog zbora? Jel' taj Generalski zbor ispunio svoju svrhu?

Pa mislim da ne. Ali znate, kako to ide: „Mi smo generali. Mi smo ipak iznad vas. Vi ste obična vojska, ispod nas“. Uostalom i kad dođeš u vojnu menzu oni koji su sa višim činovima jedu za jednim stolom. Oni koji su nižega čina jedu za drugim stolom. A vojska jede za trećim stolom... Tako da to smatram, ajmo tako reći, pokazivanje nekakve veličine. Dobro, ima i generala koji stvarno odskaču od toga.

Samo pitanje je da li su oni u Generalskom zboru, jel'?

E, i to. I to je istina... Ali kažem, ima generala koji odskaču od toga, koji su baš uz vojsku i uz, ajmo reći, običnog čovjeka... Mislim da u tom Generalskom zboru zapravo više vlada nekakav egoizam. Ima tamo velikih egoista, znaš, to su velike veličine, velike face. Neosporno je da neki od njih imaju dobrih kvaliteta i... Mnogi su, uostalom, izašli iz one bivše JNA i imaju dosta znanja. Neki nisu imali ta znanja pa su naknadno dobili ta znanja. A neki su postali „veličine“ jer su po političkim linijama dobivali te činove, to se zna, jel? Oni nemaju

⁶ Gerontodomaćica je osoba osposobljena za pružanje pomoći starijim ili invalidnim osobama u njihovom domu.

veze sa vojnom naobrazbom i nikad nisu jednim vodom, kako bi se reklo, vodili ili komandirali. Ajmo reći tako...

Znate li kad je osnovano Ministarstvo branitelja i što je za vas značilo osnivanje tog Ministarstva?

Znači, Ministarstvo branitelja je osnovano negde 1995. ili 96.' godine, koliko se ja sjećam. Da...(prisjeća se i ispravlja)...Kako je završio rat, onda je bilo Ministarstvo branitelja osnovano 1996. na 1997. godinu, koliko se ja sjećam. Nisam 100% više siguran kad je točno osnovano. Znam da je osnovano kad je rat završio. Po novom preustroju je Ministarstvo obrane to imalo u nadležnosti. Znači, pod ingerencijom Ministarstva obrane dotad su bile čak i HVIDR-e. To je bilo u vrijeme ministra Gojka Šuška, kada je Ministarstvo obrane financiralo njihove tajnice. Znači, tada je svaka HVIDR-a imala svoju tajnicu koju je plaćalo Ministarstvo obrane. Na njihovoj plaći su bile te žene. To su žene koje su došle iz Odjela za skrb i počele su raditi u sklopu tih udruga. Dobivao se, znači, i uredski materijal od Ministarstva obrane...Čak su se i neki ručkovi plaćali isto tako preko Ministarstva obrane. Znači, to je sve bilo tako dok je Šušak bio živ. Dalo se, potpisivalo se. Zaista se u njegovo vrijeme davalo za invalide...Poslije, nakon preustroja, naravno, Ministarstvo je gledalo da smanji te troškove u svojem proračunu. Tako je nastala i ta potreba da se ukine skrb prema invalidnim braniteljima, odnosno da tu brigu i skrb preuzme neko novo Ministarstvo. I tako je nastalo Ministarstvo branitelja, na čelu s prvim ministrom, Jurajem Njavrom. Nakon toga problem su bile te plaće tih djelatnica koje su kod nas bile u HVIDR-ama. Mi smo morali samostalno njih plaćati. Morali smo naći nekakav financijski model kako bi te tajnice mogli i dalje imati na nekakvoj plaći. Međutim, tu su se stvorili problemi jer čelnici tih udruga tada, ja još nisam bio u upravi svoje udruge, nisu imali pojma šta znači napisati dobar projekt, dobar program. Nisu znali kroz taj projekt, kroz program rada, uvrstiti i taj trošak rješavanja nečije plaće. Nisu znali riješiti problem plaće, troškova „hladnog pogona“, troškova grijanja, struje, vode i ostalog. I onda kad je grad Zagreb u međuvremenu napravio taj Odjel za branitelje...(nejasno izgovara nekoliko riječi)... onda smo mi tu nekak' malo, ajmo reći, „prodisali“ jer smo mi počeli pisati te projekte. Počeli smo, pa su nam po dva, tri projekta prolazila. Na taj način smo mi tu nekak' počeli krpati te nekakve rupe...Pa nam je djelatnica otišla na bolovanje, to je već bila starija žena u godinama. Onda je nas je stalno zvala. Mislim ona se držala na bolovanju, misleći da se više nikad neće vratiti, nažalost. Mi smo joj rekli; „Gledaj, nije jednostavno od tih financijskih sredstava koje mi možemo tražiti, a ne dobijemo ih dovoljno, mi te jednostavno ne možemo više držati na plaći.“ „Pa kako?! Ja sam tu već

godinama.“ „Ma, gle, sve je to OK, ali mi jednostavno nemamo modus kako da to izvedemo.“ I onda, kako je ona bila na bolovanju, onda je bolovanje njoj davalo prihode. Odnosno, mi smo njoj davali plaću, a onda je bolovanje nama retroaktivno vraćalo kroz određene mjesece. Dugo je to trajalo...(daje do znanja da je to bio dugotrajan birokratski proces)... Sva sreća pa udruga ima jedan mali klub, lokal, gdje se svi tu okupljamo. Svi tu popijemo kavu, popijemo sok, popijemo pivo ili gemište, napravimo neku veselicu. I onda od toga imamo nekakvih dodatnih prihoda, od prodaje tog pića. No mi platimo čovjeka koji to radi, platimo piće i to sve, režije se pokriju, ali tu uvijek ostane još nekakav novac koji preusmjerimo za aktivnosti same udruge. Tako je bilo i tada, pa se od tih novaca plaćala plaća dok je žena bila na bolovanju. Bio je to jedan jako težak period, koji smo jako bolno iskusili. Ali, jednostavno, ta se tranzicija morala kad-tad nekako dogoditi jer Gojko Šušak je umro, Ministarstvo obrane je išlo sa novi preustrojem. Naravno, mi nismo više tu bili prioritet. Vojska se mora baviti sa svojim ljudstvom, sa tehnikom, sa opremom, sa ovim, sa onim. I naravno, to se onda prebacilo na Ministarstvo branitelja. To Ministarstvo je isto radilo natječaje, programe i na njih smo se javljali. Znači, prvo je išla suradnja s Ministarstvom, pa onda sa Zagrebom, kad je Grad oformio Gradski ured za branitelje, a kasnije i šire od toga. Tu smo uvijek imali dobru suradnju. Krenuli su ti projekti, poput onog za odlazak na liječenje u toplice. Ljudi su krenuli u toplice preko Grada. Onda je taj modus, model, preuzelo Ministarstvo, pa je onda i ono krenulo s tim da omogućava odlazak invalidnih branitelja u toplice. Pa su krenuli i jedni i drugi sa ovim sistematskim pregledima branitelja. Na tim pregledima, kako ljudi stare, vidi se ako tko ima kakav problem, a da ni ne zna da ima problem, pa se na tim pregledima možda na vrijeme otkrije. Tako da, evo, tu se dosta toga pokrenulo...

A sad kad bi dao neku ocjenu, što mislite o djelovanju Ministarstva hrvatskih branitelja za tih 27 godina od osnivanja? Ono je ispunilo svoju namjenu i svrhu ili je moglo i bolje?

Pa, uvijek može bolje. Uvijek može bolje. Ima u Ministarstvu ljudi koji su, opet kažem, došli preko veze, politički, koji nikad nisu ništa htjeli raditi. Ono: „Došao sam ispuniti svoje radno vrijeme, pa idem doma i dobijem za to plaću.“

Pa dobro, u globalu je li zadovoljilo?

U globalu je to Ministarstvo, po meni, u dvije trećine ispunilo svoju svrhu. Dvije trećine je ispunilo svoju svrhu...

Koje stvari su možda mogle biti bolje riješene?

U svakom slučaju rješavanje stambenih pitanja! Onaj Dinko Mikulić, on je tamo bio problem najveći. Znao se da taj frajer puno toga zna, pravnik je, imao je neke ljude u samom Ministarstvu u šaci. Nitko mu ništa nije mogao, ali onda je on radio posao po svom, kako je njemu pasalo. Zna se i da je u zatvoru završio zbog toga, zbog dodjele stanova mimo lista i zbog toga što je za to uzimao lovu, i tako to sve...⁷ Međutim, pokrenute su s naše strane razne inicijative. Moja HVIDR-a je također nastojala da pokrene neke aktivnosti i projekte u svrhu izgradnje zgrada. Znači, da ljudi dobiju stambeni kredit. Tražilo se „čisto“ zemljište od grada Zagreba gdje bi se moglo graditi. U međuvremenu su došli problemi jer su se stalno GUP-ovi izmjenjivali. Kako su se GUP-ovi izmjenjivali, određene skupine „privatnih“ osoba, a i investitora su imali u tome prste i svoje interese...(govori o gospodarskom kriminalu u sprezi institucija i kriminalnog miljea, op.a.)... Jednostavno, koliko smo god mi i našli neka čista zemljišta, jer u to vrijeme tražila se i naknada za zemljišta koja su u ono vrijeme bivše države bila otimana. Međutim, grad Zagreba ima hrpu tih ugovora koji nikad nisu bili provedeni u zemljišnim knjigama. I temeljem tog nerada službenika mnogi kojima su isplaćivane naknade i koji su čak obeštećeni ono vrijeme, tražili su ponovo povrat zemljišta, misleći kako će nešto dobiti. Međutim, Grad ima sve ugovore. Zbog toga je sve to moralo ići opet sudskim putem, opet se to moralo sudovati. Sudovi su tada bili prenatrpani. Dugo vremena tu prolazi, prođe i po 5 i po 10 godina. I jednostavno, ti kad bih htio nešto pokrenuti, jednostavno već posustaneš jer vidiš da je to jedna mala bara puna krokodila. Tada jednostavno imaš blokadu. Imaš blokadu, jer član udruge tvoje HVIDR-e od tebe nešto tebe očekuje. I kako da ja sada idem nešto njemu obećavati? Ja mogu nešto pokrenuti, no međutim, dok se nešto ne pokrene i dok ne dobiješ određene odgovore, ne znaš šta se dešava u cijeloj toj priči.

Uglavnom, to sve moglo se bolje, je li tako?

Naravno da se moglo bolje! Ministarstvo je to moglo puno bolje odraditi. Nego, tu su bila preklapanja, znaš. Grad vam je dao zemljište, a Ministarstvo bi ti trebalo dati kredit. No onda Ministarstvo kaže: „Ne, mi tebi nećemo dati kredit dok ti ne dobiješ zemljište.“ A grad Zagreb kaže: „Ne možemo mi tebi dati zemljište dok ne vidimo da si ti kreditno sposoban, da si dobio kredit.“ To su beskrajne komplikacije, birokratska prelamanja, znaš, ono maltretiranje ljudi. Ljudi jednostavno kad vide šta je, odustanu od svega. Čovjek jednostavno kaže: „Hvala lijepa,

⁷ Dinko Mikulić, bivši ravnatelj Uprave za stambeno zbrinjavanje te bivši SDP-ov pomoćnik ministra branitelja, osuđen je na višegodišnju kaznu zatvora zbog primanja mita kako bi pogodio pri kupnji stanova za potrebe stradalnika Domovinskog rata.

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/bivsi-doministar-branitelja-9-puta-odgadjaod-lazak-u-zatvor-sad-mu-prijet-tjeralica/2633787.aspx>

ne trebate mi ništa dati. Riješit ću sve sam, na bilo koji drugi način.“ I to je to...No glavno da kad dođe doba izbora, kad počne politička kampanja, onda svi govore: „Mi smo dali braniteljima“ pa onda tim statističkim podacima manipuliraju, tko je koliko više dao, koliko je tko više odradio za branitelje. Kažem, političarima su puna usta branitelja, to je strašno!

Koji je vaš stav prema podatku Ministarstva hrvatskih branitelja da status branitelja ima više od 500.000 ljudi?

Pa gledaj, u to su ubrojeni i oni koji su bili, ne znam, po 10-15 dana u ratu. Ja sam recimo u 134. brigadi imao dvojicu koji su bili dignuti, mobilizirani, nisu došli dragovoljno. Čovjek sa strahom dolazi na prvu liniju. „Dečki, znate kaj, mene je strah, ja imam dvoje, troje djece, ženu, ja nisam za to, ja jednostavno ne mogu.“ Vidiš ga, ne može jesti, ne može piti, granate padaju, on je sav u strahu. Čovjek ide čistiti pušku. Prilikom sastavljanja, provjere, pukne si u nogu. Znači, pukne si u nogu. Taj čovjek, sad ima šta? Ima ozljedu na terenu, jel' tako? Danas ima status ratnog vojnog invalida, a bio je 10 dana s nama. I, naravno, ima sva prava kao i onaj branitelj koji je bio aktivan, ne znam, pet godina. A ima onih koji je bio u ratu pet godina, ali nije, ajmo tako reći, nije imao tu sreću da ga metak pogodi. No on živi dalje. Radi možda u nekoj firmi, funkcionira, bori se. To je to. Puno je različitih ljudskih sudbina od razvojačenja i nakon rata.

U Hrvatskom saboru i u tijelima državne vlasti djelovalo je i djeluje nemali broj branitelja. Jesu li oni zapravo dovoljno učinili za branitelje?

Ja mislim da ne. Neki od njih jesu osobe koji su bili ratnici, ajmo reći. Deur je bio tamo u Vukovaru, to se zna. Tomo Medved je bio, on je stvarno čovjek koji je znao voditi te „Tigrove“ i to sve. Svi oni bili su ratnici, ali... Mislim da su ih ti položaji, veličine funkcija, ajmo reći, prevagnuli, preokrenuli. Kad si običan čovjek, onda si običan čovjek, onda si ono, kako bi se reklo, u narodu. No kad se ti makneš malo od tog naroda, od te, kako je Tuđman ružno rekao, „stoke sitnog zuba“, onda to više nije to. Onda ne osjećaš više to bilo naroda. Ti si sad tu, na funkciji: „Aha, tu mi je dobro, tu sam se ustoličio. I tu održavam svoju poziciju, svoj stolac“, kako se kaže.

Okej, idemo na praznike i simbole koje obilježavaju Domovinski rat. Znači, od završetka rata do 2020. zbile su se dvije velike promjene prazničnih dana. Kaj velite na te promjene?

Nisam razumio, ne? Promjene?... (ne razumije nejasno formulirano pitanje)...

Promjene prazničnih dana...

Aha, to! Pa to su više ono, barem po meni, to su politička naklapanja, previranja. Sve su to datumi kad se nešto važno dogodilo. Svaki datum. E sad, neko voli više da mu bude taj 30. svibnja Dan državnosti, a netko voli da mu bude onaj drugi datum...

Da. Ali, pogledamo li iz vremenske perspektive, evo nije prošlo 30 godina od završetka rata, a mi smo već to dva puta mijenjali. To nije baš uobičajeno...

Pa znam, ali to su ta politička previranja svojstvena tranzicijskim društvima. Mislim, svaki taj datum ima nekakav svoj značaj, opet kažem. Ali, netko jedan datum smatra više vrijednim, netko drugi ga smatra manje vrijednim. E sad, što su ta politička njihova previranja između jednih i drugih. Šta ćemo više cijeniti? Ovo ili ono? Da li ćemo cijeniti kad je priznata Hrvatska 15. siječnja, ili ćemo cijeniti Dan državnosti kad smo raskinuli odnose sa bivšom Jugoslavijom? Ili kad je bio prvi oružani sukob, gdje smo na Plitvicama imali prvu žrtvu, Josipa Jovića. To su ono, znaš, ta njihova politička previranja. Svaki datum je za sebe značajan, ali...

Koji je onda vaš stav o relativno nedavnom proglašenju datuma 18. 11. za Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata i dan sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje. Je li to okej i opravdano?

Pa dobro, to je isto ono, ajmo reć politički odlučeno. Prije se nije toliko gledalo na to da taj datum postane praznični dan. Ali se taj datum ipak kao iznimno važan gledao od samog početka, jel'? Znalo se da je to ipak žrtva Vukovara, žrtva Škabrnje... Pa dobro, možda je okej da se i taj dan na neki način obilježi. To je nesporno...(daje do znanja da je to svakako važan datum za memoriju hrvatskog naroda na Domovinski rat)... Mi smo ga kao branitelji obilježavali uvijek.

Odlazite li kad u Vukovar ili Škabrnju?

Da, bio sam tri-četiri puta u Vukovaru i u Škabrnju.

Samostalno ili s HVIDR-om ili kako?

Uglavnom sa organizacijom, da. Uglavnom sa organizacijom. Uvijek organiziramo takve događaje i odlaske s autobusima u većim grupama.

A koje je vaše mišljenje o obilježavanju praznika Dana pobjede i domovinske zahvalnosti u Kninu 5. kolovoza? Je li to datum koji treba slaviti kao Dan pobjede?

To je Dan pobjede. Dan kad smo oslobodili to sve što je bilo okupirano...(razmišlja)...Kažem opet, svaki dan ima svoj značaj. Sada koliko je to bitno? Pa mislim da je bitno, ali... Gledam te dane već onako...(pokazuje da o obilježavanjima tih dana ima i kritičko mišljenje)... Zašto? Zbog tih stalnih političkih previranja

E, pa to je moje sljedeće pitanje. Koji je vaš stav prema nezadovoljstvu dijela braniteljske populacije zbog očite politizacije svega što se događa u Kninu. Uostalom, i Vukovar je bio ove godine politiziran...

Da, to je upravo to što mi se najviše gadi u toj cijeloj priči...(odlučno potvrđuje)... Politizirana je i jedna i druga strana. Ključni su problemi tko će prije vijence postaviti! Da li to treba prvo ova delegacija, da li ona? Da li će ići prvo branitelj ili će ići prvo političari u Koloni sjećanja? Iz svega toga se vidi koliko smo podijeljeni kao nacija. Točno se to vidi, koliko smo podijeljeni, nakon svega. Nakon svih tih žrtava, nakon svih tih sranja koja smo imali nakon rata. Nažalost, vidi se koliko smo podijeljeni...Još uvijek se bavimo 1941. i 1945. godinom, s partizanima, s bivšom Jugoslavijom. Umjesto da kročimo u novi svijet, u nove pobjede, da krenemo raditi, privređivati, da nam svima bude bolje. Da rješavamo svoje probleme sada; među živima, ne među mrtvima. Mrtvaca nitko neće dići iz groba, tako da...(vidno je nezadovoljan što su Hrvati politički podijeljeni, umjesto okrenuti budućnosti)...

Kaj se tiče starih vremena, ne samo 2. svjetskog rata, sjećate li one tradicije, koja nije dugo trajala, odavanja počasti poginulim hrvatskim ratnicima, iz svih vremena, na Oltaru Domovine gore, na Medvedgradu. Da li je to možda trebalo zaživjeti, a ne ukinuti?

Pa OK je da se tradicija održava, nije to uopće, barem po meni, nikakav problem. Mislim, svaka ta grupacija ljudi želi održavati svoju tradiciju. Isto kao što Židovi žele održavati svoju tradiciju, svaka vjera održava svoju tradiciju. Mislim da i te žrtve imaju vrijednost.

Da, ali to je 2000. ukinuto...

Pa dobro, znam da je ukinuto. Puno toga je ukinuto. Možda bi trebalo, ne da se sad održava, da se odmah radi praznik od toga, nego da se održava, da se održi ta priča i dalje, i da se taj spomenik napravi. Ali, ne mora se sad od toga stvarati, ne znam, poseban neki dan, praznik. Ako tko želi, može tamo odati poštovanje...(kratka stanka za okrjepu)...

Idemo dobrim tempom, mi smo za sat vremena gotovi, čini mi se... Što mislite o političkim promjenama iz 2000. godine? Jesu li one i kako su utjecale na braniteljsku populaciju, na vas osobno?

Misliš na Račanovu vladu i na 2000. godinu, kad su bile promjene, kada je prvi put izgubio HDZ?

Da, tada se dosta toga promijenilo...

Znači, te godine smo prešli iz predsjedničkog u parlamentarni sustav. U tom političkom sustavu glavnu riječ ima samo premijer, ne predsjednik. Predsjednik je tu, ajmo reći, kao nekakva statua. Ajde, dobro, ima ingerenciju nad vojskom...(razmišlja o daljnjem odgovoru)... Pa ne znam. Bilo je neki promjena, ali ne previše. Mislim da nije trebalo ukidati vojni rok, koji se u to vrijeme počeo ukidati. Znači, nekakva ta vojna spremnost mora biti... Pa tako smo i u bivšoj Jugoslaviji učili, jel': „Ništa nas ne smije iznenaditi“. Moramo biti spremni na sve moguće probleme, ako nas netko bude htio napasti, obezvrijediti kao naciju...Dobro, možda više se moći na prebacilo na taj parlament. Međutim, taj parlament...

Mi sad govorimo o odnosu države spram branitelja. Mislim, dosta se tu rezalo, dosta se ljudi slalo u mirovine. Dosta su se invalidnine revidirale.

Aha, dobro. Dosta se branitelja slalo i prije u mirovine. Invalidnine su revizije imale, kojekakve, svašta je tu bilo i ranije...Prva revizija, koju je vodio pokojni general Červenko, ona nije uspjela. Jer ona je išla još u onom sistemu kad je vrijedilo: „A daj, nemoj dirati ovoga moga!“ Tada je bio dovoljan samo telefonski razgovor: „On je okej. Nemoj njega dirati, nego nekog drugog“ Onda je Červenko na to popizdio i rekao je: „Ja ne želim to više raditi. Ne na taj način“. Tu se on povukao. Zna se jako dobro da su tada određeni ljudi u komisijama uzimali lov za određivanje mirovina. Oni su određivali da li će netko proći na temelju PTSP-a u mirovinu ili neće proći na temelju PTSP-a. Ja ne kažem da nema bolesnih ljudi od te bolesti, ali kažem da više od 50%, možda čak i 60%, ljudi koji su išli na oboljenje od PTSP-a, da su „zdravo bolesni“. Mislim da nisu zaslužili to što su ostvarili, ali sustav je to omogućio i tada je dosta ljudi na taj način sebi riješio i socijalni status.

Da, ali bila je tu dosta drugih promjena od 2000. Mislim, došla je u Sabor jedna saborska zastupnica koja je rekla da smo bili agresori u BiH. Svašta je bilo. Mislim, pa cijeli se politički koncept promijenio. Recimo predsjednik države dao je nekakve tajne dokumente u Haag, što nije baš normalno, jel?

Da, to su ta vremena kad je trebalo ljude pospremiti u Haag, gdje se stalno tražilo krivca u nečem, jel?... (razmišlja o odgovoru)... Gle, te promjene su dosta utjecale na našu populaciju, koja je vidjela da smo skoro, možemo i tako reći, skoro pa prevareni. Tada se čak htjelo zadirati i u naša stečena prava. Međutim, Račan je skužio da ne može te stvari tako raditi, a mislim da se on nas čak i bojao, iako je bio premijer, a imao je već onda dosta dobre ovlasti... Ja ne mogu reći da sam nešto izgubio, ja sam tada čak nešto i ostvario. Onda su išli neki drugi obračuni mirovina. Ja sam tu čak dobio veću mirovinu, po tom njihovom tadašnjem obračunu. No neki su dečki izgubili. Neki su dečki izgubili zato kaj određene dodatke koje su imali do tada više im nisu priznali, pa su im to skinuli... Znači, desio se taj Haag, desilo se uhićenje Gotovine... (prisjeća se niza negativnih zbivanja u koje je uključena braniteljska populacija)...

Desili su se tada i braniteljski prosvjedi. Mislite li da braniteljska populacija ima pravo na javno izražavanje nezadovoljstva zbog političkih odluka?

Imali smo i prosvjede vezane upravo za te izmjene i dopune Zakona. Onda smo već tražili da naš Zakon uđe u Ustav, u ustavnu proceduru, da ga se više ne može dirati i mijenjati. Ono, mogu se raditi nekakvi pročišćeni tekstovi Zakona, ali to je sve. Poslije je donesena i Deklaracija o Domovinskom ratu. Dakle, Sabor je to tada prihvatio sa dvotrećinskom većinom. Tu su se svi složili, tu nije bilo spora. Međutim, neki su htjeli zadirati u ta prava branitelja. Zašto? Zbog onoga što sam rekao ranije. Dosta je nas iskoristilo ta prava, a da zapravo nisu imali prava. Tu je bio nekakvi nesrazmjer, što je osjetio i državni proračun jer povećala su se izdavanja. Kad se povećaju izdavanja, to vidi i Ministarstvo, to vidi i premijer, to vidi cijela Vlada. E, onda se braniteljima kaže: „Gledajte, mi u proračunu imamo 'toliko i toliko' izdvojenih sredstava. Izvolite se namiriti s tim koliko imamo“. I tu je dolazilo do nezadovoljstva. Zapravo, tu ne dolazi samo do nezadovoljstva, tu dolazi do raspada sustava. Jednome moraš uzeti, da bi drugome dao.

A najveće nezadovoljstvo je zapravo buknuo 2013. godine s onim prosvjedom koji je trajao 555 dana. Jeste li u tome sudjelovali i što zapravo mislite o tom prosvjedu?

Jesam. Neko sam vrijeme sudjelovao, ali onda sam poslije vidio da je to isto nekakva politička igra. Tu su skupljali neki politički bodovi. Jadno je bilo gledati što se dešavalo sa podjelom hrane koja je dolazila. Neki su i biznis od toga napravili. Nažalost... (nerado se prisjeća profilerskih radnji vezanih uz braniteljski prosvjed)... Nažalost. Nažalost. Naravno, Vesna Nađ, koja je radila u Ministarstvu, ona je bila kao nekakav „Bog“. Ona je određivala

ljudima da li ćeš ići na komisiju, da li nećeš ići na komisiju, da li ćemo ti povećati invalidnost ili nećemo. Ona je bila kao nekakva pravnica, kao nekakva „stručnjakinja“...(nezadovoljno ironizira njezinu stručnost)... Bilo je tu i dosta doktora koji su u komisiji isto tako uzimali novce jer su odlučivali da li ćeš proći ili nećeš proći komisiju. Uglavnom, ili si morao imati dobre, „debele“ papire ili si morao imati dobru, „debelu“ vezu da prođeš te neke komisije. Danas vidimo da više te komisije nema. Opet se traži da se vrati ta vojna komisija, da bude izdvojena od civilne komisije. A ti prosvjedi, istina je, oni su više bili nekakve političke prirode...

A ovi drugi prosvjedi za generale zatočene u Haagu, jeste u njima sudjelovali?

Je, sudjelovao sam i u tom prosvjedu, međutim, ne toliko. Naravno, gledalo se to suđenje i na TV-u i na tim skupovima, bilo je organizirano praćenje nastavka tih suđenja i na kraju onaj splet okolnosti, koji je bio, dajmo reći, zadnja karika. To je bilo kad je išla oslobađajuća presuda...(prisjeća se organiziranog praćenja sudskog procesa putem TV programa)... Dobro, veliku ulogu su tu odigrali i dobri odvjetnici. Neki odvjetnici su više bili politički orijentirani na jednoj strani, drugi na drugoj strani. Međutim, Blašković je isto dobro prošao, s obzirom da je za odvjetnika imao Antu Nobila...

Dobro, mi sad govorimo o prosvjedima, a ne o suđenju...

Da, da, dobro, ali to je vezano za te prosvjede, znači za tu priču, jel? Pa kažem, bilo je tu dosta tih, koliko se sjećam, političkih sukoba. Dio tih političkih sukoba se prenio i na Haag, odrazilo se na to da li će tko dobro pripremiti obranu ili neće dobro pripremiti obranu. Tu je naravno i kumovao i predsjednik Mesić koji je neke papire dao, a neke papire nije dao obrani. U predsjedničkom sistemu, u vrijeme Tuđmana, političke odluke su se donosile u njegovom uredu, u njegovom kabinetu. Tako i odluke, sve ratne situacije, odnosno sve odluke o pokretanju operaciji; i „Oluja“ i „Bljesak“, sve se to odlučivalo na Brijunima. Svi ti transkripti su postojali u Predsjedničkom uredu. Kasnije se time, da tako kažem, manipuliralo.

Dobro, a na kraju ipak su došli te oslobađajuće presude. Što su one za vas značile, oslobađajuće presude generalima Markaču i Gotovini?

Pa te oslobađajuće presude su same pokazali da je to sve, taj Haag, i to sve, da je to bio jedan dobar politički proces protiv Republike Hrvatske; i generala i državnog čelnništva i vojske. To je bio proces da bi se izbalansirao taj rat, da se pokaže da su svi jednako krivi. To je moj nekakav zaključak, tako je procesuirano da nitko ne snosi više odgovornost, nego: „Ajmo se

pomiriti i ajmo dalje u nekakvo zajedništvo.“ Ne moramo biti Jugoslavija, kao što smo nekad bili, ali znaš, moramo ekonomski funkcionirati. Ekonomija nema granica, a to je cilj i Europske unije i cijelog svijeta, da ekonomija funkcionira... Mislim, ekonomija uvijek mora funkcionirati.

Ali, nisu svi hrvatski generali tamo dobro prošli. Osuđena su šestorica iz Bosne i Hercegovine. Jedan od njih, Slobodan Praljak je na kraju suicid napravio. Što mislite onda o tome? O tim presudama i o tom činu, na kraju krajeva? Presuda nije bezazlena...

Da. Da, nažalost, on je napravio suicid, i to na samoj presudi. Pa ne znam, meni je to nekako bolno sve ispalo. Čovjek, vidjevši da su svi protiv njega, pokazao je tu nekakvu svoju hrabrost, pa je to napravio. Nije si dozvolio da bude predmet nečije sprdnje, to ja tako gledam. Ja ponavljam da je opet tu i politika odigrala određenu, zapravo ključnu ulogu. Odradilo se, ne znam, da se spase Markač, Gotovina i još neki, a ovi drugi, kako bude...(pokazuje da smatra da generali HVO-a nisu imali političku podršku)... Ne mogu to komentirati, jer nisam bio na tom ratištu, ne znam puno o tome. Jest, znam neke stvari, čuo sam, ali...(razmišlja kako komentirati pitanje)...Problem je bio već i od samoga Blaškića, ono, kad je trajao prvi proces, zbog onog što je bio zločin u srednjoj Bosni, dakle sami rat između Hrvata i Bošnjaka...(razmišlja)... Mislim da se taj sukob nije trebao dogoditi, ali se ipak dogodio zbog određenih političkih struktura koje su tako htjele. Na kraju krajeva, imao sam prilike čuti informacije od jednog čovjeka iz srednje Bosne, koji je isto bio branitelj. On je jedno vrijeme bio kod mene podstanar, pa mi je rekao da u toj Općini Vitez, gdje su ih Bošnjaci zaokružili, nisu mogli nikad van pobjeći. Srbi su ih spasili. Srbi su ih prihvatili, preuzeli i predali našima, na naš slobodni teritorij. Da nije bilo njih, oni bi ih sve pobili. Tako da, u svakom zlu ispalo je nešto dobro. Rekao mi je da se u tome, koliko-toliko, moglo i civilno stanovništvo spasiti...

Dobro, to je povratak na rat. Mi pričamo o Haškom sudu. U konačnici jeste onda vi zadovoljni radom Haškog suda? Smatrate li da se hrvatska država prema radu tog suda dobro postavila?

Pa nisam baš zadovoljan previše s tim. Neki su, opet kažem, dobro prošli. Neki nisu. Sve ovisi o sucu, sve ovisi o postupku, sve ovisi, opet kažem, o tim dokumentima koji su se tražili, a nisu se na vrijeme ili dobili ili se nisu htjeli dati. Možda je i politički to bilo tako odigrano da svaka strana mora imati određenu žrtvu u tom procesu. Znaš, u procesu u kojem će se nekog osloboditi, a nekog će se osuditi. I jedna strana, i druga strana, i treća strana...

Okej, ajmo mi onda to suziti na hrvatsku državu i hrvatsko pravosuđe, da ne odlazimo više u Bosnu i u Haag. Smatrate li da je hrvatska država učinila i čini dovoljno u kažnjavanju onih pripadnika srpskih snaga koji su činili zločine na području Republike Hrvatske?

Mislim da ne. Mislim da je Tuđman tu previše dao, dao je previše prava od tih aboliranih stekli. Previše im je prava dano, znaš, kroz tu aboliciju... Mnogi od krivaca funkcioniraju normalno i dan-danas. Kažu neki iz Vukovara da im se zločinci danas smiju u brk. Ne znam, ne znam, ne živim tamo pa ne mogu to komentirati objektivno. No po onim pričama koje čujem smatram da to nije odrađeno na pravi način, onako kako je trebalo biti... Dosta se i ovaj policajac zauzeo tu, kod tih istraga. Ne znam kakvo mu je ime...(pokušava se prisjećati)... Pa su ga maknuli iz policije. Po političkim linijama...

Kajkić?

E, Kajkić, tako je. Dosta se zauzeo za istrage i došao do dosta dobrih saznanja. Međutim, eto, zbog same politike napravio se rez: „Ovo može, ovo ne može.“

A da li je hrvatska država u dovoljnoj mjeri kaznila Hrvate koji su učinili ratne zločine?

Pa je...(razmišlja o odgovoru)...Pa je. Međutim, Hrvati nisu radili toliko zločina.

Ajmo na školstvo. Jeste li zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni načinom kako se u osnovnim i srednjim školama obrađuje razdoblje Domovinskog rata?

Pa ne mogu to komentirati s obzirom da nemam djece. Da imam djece, onda bih vjerojatno imao školarce koji sad pohađaju školu i te nove programe. Ali, čuo sam od svojih prijatelja, koji imaju djecu, da baš nije to neka sreća. Nedovoljno se priča o Domovinskom ratu, očito je da su se neke stvari i izokrenule, nemaju veze sa istinom...Očito je da se i sami profesori previše ne trude oko toga. Trebalo bi raditi puno više na nekakvim edukacijama samih profesora i djece kroz, recimo, dodatne vanškolske aktivnosti. Kao, recimo, ovo što se radi tu, u Državnom arhivu, gdje vidim da dolazi dosta grupa djece, u obilaske vezane uz hrvatsku povijest. Možda bi se tako moglo puno toga više napraviti, pa da i vi napravite neke edukacije.

Dobro, ali mi nismo školski sustav...

Ali možete utjecati na naš školski sustav kroz svoje aktivnosti, jel?

Svakako. A što se tiče medija, jeste li relativno zadovoljni, nezadovoljni ili zadovoljni sa odnosom medija prema braniteljima i braniteljskim problemima? Znači, kako mediji prikazuju branitelje?

A mediji, mediji su...(razmišlja)... Mediji vole senzacije, mediji vole priču koja će se prodati. Svejedno, da li je ona bila lažna ili istinita, bitno je da se proda priča. Da to bude: „Wow“...(pokazuje da mediji iniciraju senzacionalizam)... Da to bude, znaš, pompozno, da zvučno da izgleda. Recimo, novost je da je čovjek ubio ženu, a sad onda oni naglase i da je taj čovjek ujedno bio branitelj...(daje do znanja da je to besmislen i nekorektan način iznošenja informacija u medijima)...

Pa, dobro, ja sad ne bih smio utjecati na razgovor jer je to subjektivno, no moram se uključiti. Isti ti mediji, ako je negativnu stvar napravio Hrvat koji je bio branitelj, onda će napisati da je bio branitelj, to je kao, jel' neki prefiks krivnje. Ali kad isti takav problem, zadnje oko Nove Gradiške, napravi čovjek koji je bio pobunjenik, oni neće napisati da je bio pobunjenik, neće čak napisati da je Srbin

E pa to je to, to je ta priča, ne? To je ta priča gdje se taj prefiks tog branitelja naglašava, jel'? U toj priči na nas branitelje gleda se negativno: „Jučer ste bili popularni, sad vas treba malo spustiti na zemlju. Sad vaše priče više nisu dobrodošle u medije jer s vama uvijek imamo nekakve probleme. Vi ste uvijek neke problematične osobe.“ Kad bi znali, kad bi razgovarali s tamo nekom osobom, kad ne bi znali da je branitelj, onda bi rekli: „Gledaj ovog, ovaj normalno funkcionira.“ A čim saznaju da je branitelj, to je sad već druga slika...Znaš zašto su to oni tako napravili? Zato što je u vrijeme Jadranke Kosor puno se po medijima razvlačilo one takozvane bombaše koji su dolazili ispred Ministarstva branitelja. To, ustvari uopće nisu bili pravi bombaši, to su bile školske bombe, kojima su oni samo medijski htjeli privući pozornost, pokazati medijima što su oni navodno kadri napraviti, a ustvari nisu ništa htjeli napraviti. Za takvo što treba imati stvarno dobru hrabrost, a onaj tko je nešto naumio napraviti, zna se da cilj ne bira sredstva. Ne treba to biti bomba, ti možeš bilo čim drugim to napraviti. Međutim, bomba, to su radili da privuku pažnju. Došli bi među ljude, gdje ti tražiš nekakva svoja prava, ne možeš ih dobiti i onda si kadar svašta napraviti...I, sad kroz tu priču, onda su mediji počeli razvlačiti sve te branitelje, generalizirati cijelu priču kroz tri, četiri slučaja koja su se tamo dogodila. „E, da, vi ste opasni! Vi ste opasne osobe, s vama se treba drugačije!“ Najbolje da nas strpaju u neki logor, u jedan zatvoreni prostor: „Tu ste vi, tu ste na sigurnom. Ne smetate nam, niste nam opasnost. Tu vam je najbolje, tu ćemo vam dati sve, da budete, ali samo budite tu.“

Jeste li vi zadovoljni, relativno zadovoljni ili nezadovoljni filmografijom, igranim i dokumentarnim filmovima o Domovinskom ratu?

Pa ima dosta dobrih filmova koje su se napravili. Kao recimo film „55“, o onim dečkima kaj su kod Pakraca, kod Kusunja izginuli. Ima dosta dobrih igranih filmova, serija isto, recimo „Nestali“, jel? Dosta se radi, vidim da su i redatelji dosta angažirani, recimo Jakov Serdar. Serdar dosta radi na tim filmovima o događajima iz Domovinskog rata...

Samo, jel' to kvaliteta koju vas zadovoljava, sve to što se snima ili?

Pa je, to je okej. Neki su filmovi o tom periodu snimljeni su kao da je riječ o nekakvoj parodiji, ne znam, ono, tipa: „Kako je počeo rat na mom otoku“...(teško se prisjeća naslova filmova o Domovinskom ratu)...

Uglavnom, mišljenje o tom segmentu nije negativno, jel'?

Pa nije. Gledaj, ima tu i dosta istine. Mislim, u svakom tom filmu ima malo komedije, ali ima i istine, znaš, i tragedije, na kraju krajeva. Ja sam gledao onaj film koji je sniman u Makedoniji, koji govori o služenju JNA u vrijeme Jugoslavije. To je komedija, a završava kao tragedija. Ima i komedije, i tragedije, i svega, a zapravo je relativno objektivan film...(pričamo o kvaliteti snimljenog filma „Karaula“)...

A što se tiče knjiga i publicistike, jel' ste zadovoljni na način kako se u njima tematizira Domovinski rat?

A dobro, te sve knjige, te monografije od svake postrojbe, od svake brigade, one su uvijek dobro došle. Znači, svaka ta postrojba ima neku svoju priču, ima svoj nekakvi ratni put, imate neke svoje ljude koji su bili odgovorni u tom sustavu. Dobro je popraćena i sa fotografijama sa tog terena gdje su sve ti dečki bili. Tu se svi onda malo i podsjetite onih svojih ratnih dana, nešto su vidjeli. Negdje jesu na snimkama, negdje nisu.

Znači, to je okej?

Pa to je okej. Svaka postrojba ima nekakvu priču, nekakvi svoj ratni put, a sve je to jedan dio života svakog od njih, jel? I to je tako.

Kad vidite mladež, smatrate li da oni dovoljno dobro shvaćaju zapravo povijesnu važnost tog razdoblja, odnosno vrijednost doprinosa samih branitelja u tim nekakvim dramatičnim okolnostima 1991. godine, u stvaranju jedne slobodne države?

Pa ne. Mislim da su klinci više orijentirani na neke nove tehnologije, na mobitele, na Internet. Mislim, na Internetu ima i dobrih stvari, a ima i loših, ali u ovom svijetu oni upijaju i one loše stvari, tako da nije to baš nešto dobro u cijeloj te priči...Klinci nemaju nekakve radne navike. Ne uči ih se dovoljno nekakvim radnim aktivnostima. Ne uči ih se što se očekuje od tebe, što si dužan unutar samog društva, da pomažeš i starijima. Gledam, mladom se teško danas dignuti starcu u tramvaju, i dalje sjede na stolcu, a mi smo nekada imali nekakvo poštovanje prema tim starijim osobama. Mislim, od tih starijih osoba nekaj si naučio. Danas pak, kroz Internet, sve te tehnologije njima pomažaju da oni shvaćaju nešto. No, međutim u tim svim informacijama dolaze i one loše informacije. I onda se to sve kosi jedno s drugim. Tako da, mladi nemaju dovoljno radnih navika. To je moje mišljenje. Ne žele puno raditi. Kad ih gledam, vidim da ne žele baš puno raditi. Gledaju kako da stvore novac na nekakav lakši način, sa ne previše uloženog znoja, da idu nekom linijom lakšeg otpora. Čak ni sam odnos prema društvu, to kao da ih ne interesira...Kao da ih uopće neke stvari ne interesiraju, što se zbiva unutar društva, kako društvo funkcionira i to sve. U nekadašnje, u naše vrijeme, imali smo onaj predmet, „Marksizam“. Morao si sve znati, kako društvo funkcionira, koje imaš republike unutar socijalističkog sustava, kako to sve funkcionira. Znači, morao si znati nekakve osnove. A danas? Ja ne znam, postoji li danas uopće kakav predmet koji je vezan za nekakva politička ili društvena pitanja, koji podučava kako uopće funkcionira društvo.

Došli smo na predzadnji i zadnji dio; o sadašnjosti i budućnosti. Smatrate li da je u bližoj ili daljoj budućnosti moguć novi ratni sukob na teritoriju Hrvatske ili Republike Bosne i Hercegovine?

Sukobi su uvijek mogući. S obzirom na politička previranja, uvijek kad su izbori, kad su kampanje, oni jedni po drugim pljuju. Vidimo da u Bosni i Hercegovini još uvijek ova Republika Srpska nije riješena kao nekakva država u državi. Na Kosovu su još uvijek nekakvi problemi između Kosovara i Srba koji žive tamo. Uvijek će postojati ti neki mali, sitni sukobi koji mogu preći u neki veći sukob. Sad pitanje je koliko ima političke volje da se izbjegne to.

A kad bi do sukoba došlo, kako bi vi reagirali, s obzirom na vaša ratna iskustva i vaše današnje stanje.

Mislim da bi dobro sagledao situaciju. Razmislio bih da li je vrijedno više ginuti i dati krv za bilo kaj. Pogotovo za njihova politička previranja. Jedan po drugome pljuju. Ne znam, jedan drugome govore da su „plameni jazavčari“, uspoređuju tko je veći plameni jazavčar ili nije...(dao je primjer jednog od verbalnih obračuna između aktualnog predsjednika i

premijera RH, op.a.)... To stvarno nema smisla. U toj politici, ne samo u našoj domaćoj politici, nego i globalnoj politici isto se to dešava. Evo primjer Palestinaca. Ovi ne daju državu, ovi hoću rastjerati Hamas, Hamas se ne da. Na kraju ispada, jebote, da holokaust kao da nije ni postojao. Još ispada da su židovi onda još najveća govna koja žele vladati svijetom. Jak im je lobi, to se zna. I u Americi i u Europi i svugdje imaju jake lobije da mogu pomagati svoje, ne? Oni se sada se ponašaju s Palestincima isto kako se ponašao Hitler s njima u Drugom svjetskom ratu. Mislim, to je užas!... Znači, povijest se ponavlja. Tako može biti i kod nas.

Mislim, sad smo malo skrenuli...

Da, ali mi pričamo sad o sukobima, a ti sukobi se mogu prenijeti i kod nas. Nismo mi tako daleko od toga. Jer mi imamo ovde isto tako židove. Imamo Bošnjake - muslimane, jel' tako? A dole je židovska i muslimanska vjera. Mislim, imamo priču jer muslimane u našem Domovinskom ratu pomagala je Turska, odnosno sve muslimanske zemlje. Ja se sjećam, slali su i opremu i oružje, da se mogu braniti. Sve je to povezano. To je sve „viša politika“, kako bi se reklo. Nismo mi tu izuzetak, nikakvi. Možemo gledati sa svoje nekakve strane, ali nismo izuzetak. To je tu sve negdje blizu. Nismo mi tako ni udaljeni previše jedni od drugih. Kaj je danas problem udariti s dalekometnom raketom ili evo nedavno je pao u Zagrebu ovaj dron iz Ukrajine, pri čemu, sva sreća, nije nitko nastradao...(smijeh)...

Ajmo se vratiti na vas. Kakvo je danas vaše zdravstveno stanje s obzirom na ranjavanje?

Pa gledaj, moje zdravstveno stanje...(razmišlja)... Mogu reći da je sanacija rane dobro prošla. Međutim, kako tijelo stari, sve teže to podnosi... Mislim, svi starimo, svi ćemo jednog dana od nekakve bolesti morati otići. Da, osjećaju se opet nekakve posljedice, to svi doktori znaju. A to mi je sam doktor rekao: „Dok si mlad, sve te posljedice koje imaš, nećeš sad to osjetiti koliko ćeš osjetiti kad ostariš.“ Dok je tkivo mlado ti problemi ne osjete se toliko. Ali kada tkivo ostari, onda kreću i problemi.

Mi smo danas toliko puta spominjali taj PTSP, jeste ga vi doživjeli?

Ne, ja nisam nikad takvo što doživio, ali mnogi su mi rekli da svaki od nas ima određenu dozu tog PTSP-a. Mada sam ja dosta toga prošao, meni se ne vraćaju nekakve ratne slike. Čovjek, bio sam sad s njim, a dvije minute potom on je poginuo. Vidio sam da ga je granata raznesla. Pogodeni su ljudi. Netko manje, netko više. Nekoga se uspjelo na brzinu skrpati, odpelati do

saniteta i taj je preživio. Netko tu sreću nije imao...(daje do znanja da psiha osobe s takvim iskustvima nije identična psihi civila koji nije proživio ratna stradanja. Kratka pauza od snimanja)...

A možda nekakav drugi oblik poslijeratne degeneracije, tipa sklonost alkoholu, drogama ili kladionicama?

Ne, ne, ne. Ja se bavim raznim aktivnostima, a bavim se još i s ronjenjem. Instruktor sam za ronjenje 2. kategorije po CMAS-u. Jednostavno, nisam si dozvolio da imam previše vremena za takve stvari...Znači, pomagao sam ljudima i kroz tu udrugu, HVIDR-u. Tu sam bio dosta angažiran kroz neke poslove koje sam radio. Kroz ronjenje sam angažiran, radim tu instruktažu. Kroz taj projekt, isto tako, okupljam branitelje i radim škole ronjenja. Doma isto, kako sam se preselio, imam posla i oko botanike. Tako da ja jednostavno nemam vremena. Možda da imam familije, možda bi mi još teže bilo, ali to su onda određene obiteljske aktivnosti. Tako da, velim, za takve stvari jednostavno nemam vremena. Ni ne razmišljam o tom...Ja jedno vrijeme jesam, ono kad su se prve kladionice pojavile, možda sam uplatio pet-šest listića. I onda uplatiš i dobiješ, pa dobiješ još dva, tri, četiri, pet, ali na petom popušiš, kako se kaže. Onda sam vidio da je to igra brojki i slova, da tu nema sreće...(smijeh)... Neki su mislili da puno znaju o nogometu, a i oni koji puno znaju o tom nogometu, koji su se išli kladiti, velike su novce izgubili. Tu se nisam jednostavno vidio. A pogotovo ne u alkoholu. Mislim, popijem ja prigodno. Popijem kad je nekakva dobra fešta piće uz jelo, ali da se odajem alkoholu, ne. Jedan moj prijatelj se odao totalno...

To je zapravo moje sljedeće pitanje. Da li je netko vama blizak nastradao od kakve poslijeratne degeneracije? Jeste li mu možda probali pomoći?

Taj moj prijatelj. Ali on se, recimo, nije liječio od PTSP-a, a imao je problem sa alkoholom. On je s alkoholom imao problem i prije rata. Volio je cugati, volio je društvo. Imali su oni aktivnosti, ja se sjećam. Igrali su mali nogomet, i pobjeđivalo se tu. Ali nakon toga se išlo obavezno u birtiju i tu su se „nalijali“ svi... Dobro, oni su radili u velikim firmama i dosta su bili po terenu, tako je i moj kolega išao. Ali da su se mnogi odali alkoholu jesu, pritom dosta i prije rata. Poslije rata odali su se još više, a najgori je problem to što se on jednostavno povukao u sebe. Ja sam ga pokušao povući iz toga. Pokušavao sam mu pomoći kroz ronjenje, da se malo počne baviti s tim aktivnostima, da radi ono što i ja. Krenuo je, međutim nisam ga uspio nagovoriti. Postao je solo „cuger“. Znači ujutro se digne, ode do prve benzinske pumpe jer još dućani nisu otvorili. Pumpa radi. Ode, kupi si par „bombica“ konjaka. Te dvije, tri

bombice „sukne“, to je njegova mjera. I onda popodne opet isto, znaš. I to je to. Uz to ide i spavanje, odmaranje i spavanje, možda je katkad pročitao neke novine. Ali, on je uglavnom bio doma. Uglavnom je bio doma i na kraju je, nažalost, umro od trovanja alkoholom, od apsolutnog trovanja alkoholom. Prvo su mislili da je to zbog pada, jer kako je pao, nezgodno je udario glavom. Međutim, toksikologija je pokazala da je bilo trovanje.

Što se tiče branitelja, sigurno ste vidjeli i drugih sličnih slučajeva. Jel' država možda mogla malo bolje organizirati tu poslijeratnu skrb za ljude u problemima s PTSP-om i alkoholom?

Pa možda je. No, država je krivim ljudima dala taj novac da njime raspolažu. Možda država ima najbolju volju, ali se uvijek krivi ljudi dočepaju tih nekakvih sredstava, novaca ili nečega. Takvi to onda raspodjeljuju samo za svoje plaće i svoje nekakve potrebe i za „hladan pogon“. Znači imaš udrugu PTSP-a: „Joj daj mi ga pošalji!“ Dobro, ja mu pošaljem branitelja, on dođe tamo, vidi kaj je, okrene se i vrati se doma. Veli: „Ma tko im jebe mater! Pa kakav to oni imaju pristup prema meni!?“ Onda imaš, ne znam, doktoricu koja je psiholog. Mi smo, recimo, kroz svoju udrugu, ovo što smo radili, taj program, projekt europskih fondova, imali i psihologa... To je bilo u vrijeme „korone“, pa smo mogli on-line raditi, znaš, preko društvenih mreža. Onda smo se svi spojili, kužiš nas 10, i onda je psiholog odabrao temu. Ima on svoj slajd tema. On je ispričao svoje, i nakon toga su išla pitanja, išla je rasprava, svih nas 10 u toj grupi. Dok je ova psihologinja tražila, kužiš, da bi to ona individualno radila sa svakim posebno. Eh, onda se to plaća posebno, za svakoga, znaš. I onda ona gleda da bude zaradila. Znaš, a ovom psihologu nije bio cilj da tu zaradi nekakve velike novce, ne. Zato smo ga preporučili i drugim udrugama, i druge udruge su ga prihvatile, bolje nego nju. A ta žena, ona je supruga jednoga koji je nekada radio u Ministarstvu branitelja...(ne može se sjetiti imena)... I, uglavnom ona je bila došla kod nas, no mi smo ju lijepo pozdravili: „Hvala lijepa. ali mi ne želimo na taj način raditi.“ Dok recimo ovaj, kak' se zove, iz udruge PTSP Grada Zagreba, on i dalje radi s tom ženom na taj način. To je profesionalni pristup, ali to nije pravi način. Utrošeno je više za pranje novaca nego su oni pomogli nekome. Oni samo uzimaju novac da bi opravdali sebe, svoje postajanje. A da li su pomogli nekome ili nisu, to je sad već jedan veliki upitnik. Možda nekome jesu, ali mislim da u većini slučajeva nisu jer da jesu onda bi se to vidjelo, onda bi se u široj zajednici to prepoznalo.

Dolazimo odmah do ovog mog sljedećeg pitanja. Što kažete na podatak da je 4000 branitelja počinilo suicid u nemalom razdoblju od završetka rata.

Pa ljudi su puknuli. Ljudi su nezadovoljni samim postupkom i odnosom. Onda, oni se srame! Srame se onoga što jesu kad vide kako društvo u cijelini funkcionira. Tu je ta prevaga. Tu je ta velika prevaga napravljena. To su surove priče: „Ti kao branitelj imaš ta prava, ti imaš ta prava.“ Sva su ta prava lijepo napisana na komadu papira. Međutim stvarnost je sasvim drugačija. Sasvim je drugačije kako se odnose prema ljudima koji traže nekakva prava. I kako se uopće konzumiraju ta prava. Na kraju, ta prava konzumiraju opet oni koji su najmanje zaslužni za nešto.

Već ste spomenuli nešto o obavezama za mlade, pa je jasno kakav će biti odgovor. Jel' odluka o ukidanju obaveznog služenja vojnog proka bila ispravna? I da li bi trebalo to zapravo obnoviti i kako i na koji način?

Da, trebalo bi obnoviti, ali to ne bi trebao biti rok od tri mjeseca, nego šest mjeseci do devet mjeseci. Znači nekada se vojska godinu dana služila. Ranije, godinu i pol čak. Mornarica se služila dvije ili tri godine u prva vremena Jugoslavije...Ti možeš neke osnove dobiti u ta tri mjeseca. Ali ja mislim da s obzirom koliko vojna tehnologija napreduje, ti moraš biti i u tim tehnologijama dobar. Znači, mislim da tri mjeseca nije dovoljno. Prva tri mjeseca možda bi bilo dovoljno za osnovne obuke, druga tri mjeseca za neke specijalnosti u tehnologijama. Danas se vodi rad sa dronovima, sa dalekometnim raketama i ne znam čim. Da, naravno da je bitno da kad pješak stane na zemlju i da je to – to. Ali sve drugo što se napravi prije toga je odlučujuće o tome šta će biti i kako će biti.

Došli smo sad do zaključnog dijela intervjua. Kakav je danas, s protokom vremena, vaš odnos, odnosno osjećaji prema razdoblju Domovinskog rata?

Pa, neki bi rekli, bolje da sam otišao u nekakvu „Minhen bojnu“, možda bih bolje prošao...(smijeh)... Pa, gledaj... To je jedan dio mog života, jedno moje razdoblje koje sam ja prošao. Upoznao sam neke nove prijatelje, neke nove ljude. Nešto sam iz toga svega naučio. Ne mogu se požaliti da mi je bilo loše, znaš, da nije to dobro ispalo. Mislim, možda je moglo i bolje to sve ispasti, ali... Na kraju cijele te priče, barem što se političkog i društvenog života tiče, nisam baš previše zadovoljan. Nisam previše zadovoljan, ali što se tiče novih ljudi, novih poznanstva, prijatelja koje sam zadržao i koje imam dan-danas, to je neprocjenjivo. Neprocjenjivo. To ti je to.

Možete li usporediti odnos javnosti, odnosno društva ili samih pojedinaca, prema braniteljima u vrijeme rata i danas? Kako je društvo doživljalo branitelje u vrijeme rata, kada bi se to usporedilo u odnosu na to kako danas društvo gleda na branitelje?

Gle, branitelji su doživljavali kao pobjednike, normalno. Trebali su nas, jel'? Trebalo je metnuti jaja na panj, kako se kaže, ili glavu u torbu i reći: „Idem tamo to odraditi.“ Neki su imali od toga strah, ono što sam ti rekao, i takve smo isto znali dobiti na terenu. Neki su se skrivali još od one opće prve mobilizacije koja je bila 1991. godine, mislim da je to bio 11. mjesec ili 10. mjesec. Pa su bježali čak i u Zagorje, u vikendice i tako to. Neki su, naravno, bili toliko fajterski nabrijani da su rekli: „Ne, ja idem u dragovoljce!“ Danas društvo, ha...(razmišlja o odgovoru)... Ne svi ljudi, ali neki nas još uvijek smatraju pobjednicima, zaslužnima za ono što smo dali za državu i društvo. To vrijedi pogotovo za obitelji koje su imale stradalnike, obitelji koje su izgubile nekoga, obitelji koje su bile prognane. Oni drugačije to gledaju, za razliku od onih koji to nisu osjetili...Vrijeme se promijenilo, novi je način života, nove tehnologije, ubrzano to sve ide. Školstvo se promijenilo, to što smo pričali da neke stvari tu ne štimažu, ne valjaju. Normalno da je odraz takvih koji to nisu osjetili rat drugačiji prema nama od odnosa onih koji su to nešto osjetili, imali su nekoga u ratu, pa čak i onih mlađih, koji su drugačije odgajani u takvim obiteljima, u takvim sredinama.

Jel' danas Hrvatska država kakvom ste je zamišljali tijekom rata i što bi vi tu možda promijenili?

Svi su rekli da smo mogli biti mala Švicarska, pa nismo. To su ti sitni interesi pojedinaca, jel'. Prošli smo eru privatizacije, prodaje firme za jednu kunu, nekakvim bivšim direktorima. Pa onda vidimo da je to sve politika odigrala. Kao što je politika stvorila jednog Todorića, pa ga je na kraju slomila. Tako je stvorila i sve ostale, nekakve tajkune, magnate ili ne znam šta. Uglavnom, u svemu tome ja mislim da dobro kumuje strani kapital, koji je dobro ušao tu unutra, dobro se ugniježdio. Dozvolili smo si svašta. S time smo one osnovne vrijednosti svoje nacije, zbrisali, potukli, kak' bi se reklo.

A da je danas da je 1991. godina i da znate da će se dogoditi sav taj cirkus s privatizacijama, jel' bi sve ponovili?

Možda bi drugačije razmišljao. Da. Sigurno. Sigurno bi drugačije razmišljao. Da. Gledao bih kao što danas ovi klinci gledaju. Svoj interes, znaš. Drugi me ne bi interesirali. Danas nikog ne interesiraju ovi kaj kopaju po smeću, jebiga, koji od prvog do prvog u mjesecu preživljavaju sa tom nekakvom malom crkavicom i od tog kontejnera, kojeg kopaju u potrazi za plastičnim bocama, to im je spas. Kužiš kaj ti hoću reći? To je jedno...(nezadovoljno priča o društvenim nepravdama)...

Postoji li možda još nešto o tom cijelom procesu poslijeratne tranzicije, a da nismo spomenuli pa bi možda još o tome pričali, ovako zaključno? Eventualno možda to ronjenje, koje smo dotaknuli...

Pa evo, ja sam se u tome vidio, krenuo sam u to ronjenje 2004. ili 2005. godine, tako nekako. Tu smo organizirali taj jedan klub, tu smo okupili branitelje, invalide Domovinskog rata, i to sve. Nakon toga smo se zbog nekih naših malih međusobnih zavrzlama razišli. Klub je ostao i dalje, vode ga i dalje određeni ljudi, možda nekog od njih i znaš, Dario Dujić, ako si čuo...

Kako ne, pa i s njim smo napravili intervju.

Eto. On vodi taj naš bivši klub. Moj bivši klub. Ja sam otišao u drugi klub, taj klub sam sad ipak, ajmo reći, izdignuo iz ničega. U taj projekt smo i ja i on zajedno krenuli, a danas ga svatko od nas na svoj način provodi i piše programe i sve ostalo, kroz svoje klubove. Uglavnom, radimo jednu te istu priču. Znači škola ronjenja, aktivnosti kroz ekološke akcije, druženja, odlaske još na neke aktivnosti. Čak smo bili jedno vrijeme aktivni kroz Civilnu zaštitu, znači to spašavanje na vodi, iz vode i to sve. Tu se, recimo, ljude potiče da manje razmišljaju o drugim problemima. „Dođi tu, malo se druži s nama, proroni. Dolje je mir, tišina, slušaš svoje disanje, gledaš ribice i organizme u njihovom prirodnom okruženju i to je to.“ To je nekako, kako bi se reklo, opuštajuća atmosfera. Znači ajde, recimo, u tome sam uspio. To sam uspio, dan-danas to radim, dobro mi ide. Kažem, i Ministarstvo branitelja i Grad Zagreb su nas prepoznali, financiraju nas kroz te aktivnosti već unazad, desetak, petnaest godina...

Sasvim sigurno ste onda zadovoljni s odrađenim poslom u udruzi jel' tako?

Da, da, naravno. Naravno da sam zadovoljan. Gle, kako vodim taj klub, ja onda imam veću odgovornost: od pisanja projekata, vođenja klupske dokumentacije i toga svega. Tu imaš stalno nekakvih poslova. Znači, ono što sam ranije rekao, nemam ja vremena za kockarnice, za kladionice, za birtije i tako. Volim ja otići u birtije sa ljudima s kojima se, znaš ono, dugo nisam vidio. Volim s njima malo porazgovarati, ali ne da to bude opijanje.

Pa evo došli smo do kraja ovog intervjuja. Možda kao neko zadnje pitanje... Koje je vaše mišljenje o ovakvom konceptu intervjuja, koji nije baš samo o ratu nego je fokus na poslijeratnoj tranziciji ratnih veterana?

Ovo je opće pohvalno, ovakvi intervjuji s braniteljima koji su dali svoj obol za ovo društvo i državu...

Moram samo prekinuti, ali kako smo se zapravo nekako brzo dogovorili, kako smo išli na to obostrano povjerenje, ja nisam ni objasnio kako treba, koja je svrha projekta. Svrha projekta je u strogo znanstvene svrhe, zapravo u svrhu dobivanja nekih statističkih podataka, u svrhu eventualnog tiskanja zbornika. Možda će ova tema jednog dana zaživjeti kao kolegij na fakultetu, a vjerojatno će i jedan mladi kolega doktorirati na temi, poslijeratne tranzicije...

Naravno, mišljenje je pozitivno. Treba ljude, pogotovo mlade, educirati kroz te naše intervjuje. Oni će prepoznati neke stvari, doći do nekakvih spoznaja putem naših iskustava koje smo sad izložili prema vama, tako da, evo...

Pozitivno?

U potpunosti pozitivno. U potpunosti pozitivno. Znači, svaki razgovor i svaka takva priča nekome će u nečemu pomoći, barem da neke stvari shvati. Da li na pravi način ili na pogrešan, to će već vrijeme pokazati... To je to.